

PER UNA GLOBALITZACIÓ MÉS JUSTA PARLEM?

Tica Font

Llicenciada en Ciències Físiques. Vicepresidenta de Justícia i Pau a Barcelona

Rafael Allepuz

Professor d'Economia Aplicada de la Universitat de Lleida. President de Justícia i Pau a Lleida

JUSTÍCIA I PAU

Rivadeneyra, 6, 10è · 08002 Barcelona

Tel. 93 317 61 77 · Fax 93 412 53 84

Correu electrònic: justiciaipau@justiciaipau.org

<http://www.justiciaipau.org>

Grafisme+impressió: Fundació Tam-Tam (93 218 92 39)

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Gabinet de Relacions Exteriors
Àrea de Cooperació Internacional

**Diputació
Barcelona**
xarxa de municipis

**Gabinet d'Integració
Europea i Solidaritat**

***calxes terrassa**

ÍNDEX

1	Introducció	7
2	En què consisteix la globalització?	9
3	Referència històrica	11
4	Efectes contradictoris	14
5	Àmbits en els quals es materialitza la globalització i les seves conseqüències	18
	• La globalització de l'activitat productiva i el comerç	18
	• La globalització del capital productiu	20
	• La globalització del capital financer	22
	• La globalització sociopolítica	24
	• La globalització cultural	26
6	Principis ideològics de la globalització: cap al pensament únic	29
	• Àmbit econòmic	29
	• Àmbit social i cultural	30
	• Arguments a favor de la globalització neoliberal	31
7	Efectes de la globalització	33
	• Les desigualtats	33
	• El medi ambient	36
	• Alimentació	38
	• La salut	41
	• Democràcia i erosió de l'Estat-nació	43
	• El treball	45
8	A la recerca de propostes d'actuació	48
	• Propostes de tipus general	48
	• Propostes de tipus individual	50
	• Objectius de la Declaració del Mil·lenni a favor del desenvolupament i l'eradicació de la pobresa	51
9	Exposició «Per una globalització més justa», de Justícia i Pau	53

1. INTRODUCCIÓ

La globalització és, principalment, un fenomen de caire econòmic que comporta canvis en tots els ordres humans, malgrat que no es poden explicar només per causes econòmiques. Aquest canvis suposen contínues adaptacions dels éssers humans a les seves exigències, que es converteixen en un nou criteri de discriminació i marginació social: qui no s'adapta queda exclòs.

Com a fenomen econòmic té la característica de trobar-se lligat al progrés tecnològic, concretament al de les tecnologies de la informació i de les comunicacions (TIC), perquè aquesta s'ha introduït acceleradament en les formes de producció i de vida de molta gent, sobretot als països industrialitzats, com ho demostren les dades següents: l'any 1997 es calculava que hi havia 1.260 milions de telespectadors, 690 milions d'abonats al telèfon i uns 200 milions d'ordinadors; en l'actualitat el correu electrònic guanya al correu postal 10 a 1 i Internet ha aconseguit 50 milions de clients en 5 anys (als ordinadors aquesta xifra de clients els va costar 16 anys i, a la televisió, 13 anys).

Molts autors destaquen que la globalització es considerada com un calaix de sastre perquè tot es relaciona o es justifica amb i per ella, quan al darrere de moltes decisions i de polítiques que es duen a terme es troba un veritable joc d'interessos que, de forma conscient, utilitzen la informació i transmeten aquells aspectes de la realitat que serveixen als mateixos interessos. Josep Mària considera que es tracta d'una «paraula ídol» que es refereix a una realitat suposadament intocable.

La globalització respon a noves realitats, com les referides a les comunicacions, que suposen més velocitat i menor cost dels transports. Aquesta realitat ha portat a una major interconnexió de les economies i de la ciutadania a escala mundial.

De la mateixa manera, moltes altres qüestions tornen al capitalisme més estricte, dur i salvatge dels segles XVIII i XIX, que durant molt de

temps ha estat criticat i jutjat amb duresa, sobretot després del crac del 29. Igualment, s'està desmuntant l'èxit històric que va suposar la progressiva implantació de l'Estat de benestar, estan augmentant les diferències entre rics i pobres, s'està perpetuant l'atur i, a més, els estats estan perdent força davant el poder enorme del capital internacional.

Com podem veure, la globalització comporta riscos importants i també oportunitats, però hem de deixar clar que des dels mitjans de comunicació se'ns està venent la part més positiva (o aparentment positiva), mentre que sistemàticament s'amaga la injustícia que comporta. Aquesta última es coneix, principalment, mitjançant la contrainformació que des de diferents àmbits, fòrums i contracimeres s'estan organitzant en els darrers anys. Amb la globalització s'ha dut a terme un creixement econòmic d'àmbit planetari, però aquest no està afectant uniformement tots els habitants del planeta, ja que les desigualtats han augmentat i continuen augmentant.

Des de la Unió Europea es pensa que: «el fenomen més important amb què els països de la UE s'enfronten és la *globalització* de l'economia, en la qual tots els països competeixen en mercats oberts. Així, doncs, veiem els nostres mercats envaïts per productes de països menys desenvolupats que registren costos difícils d'aconseguir».

Serveixi aquest paràgraf com a exemple de la transcendència que s'està donant a la globalització des dels llocs de poder econòmic, polític i social. En el decurs de la reflexió sobre la globalització que estem oferint sortiran exemples de la fal·làcia que suposa aquesta declaració de la UE, ja que el fenomen és important, però no és cert que hi participin tots els països, ni que els mercats siguin tan oberts, ni que els països desenvolupats estiguin envaïts de productes que provenen dels països menys desenvolupats, ni que els costos d'aquests últims siguin tan competitius.

2. EN QUÈ CONSISTEIX LA GLOBALITZACIÓ?

Globalització significa que tots depenem els uns dels altres (Z. Bauman). Les distàncies importen poc perquè el que succeeix en un lloc pot tenir conseqüències mundials. Gràcies als recursos, instruments tècnics i coneixements que hem adquirit, les nostres accions abasten enormes distàncies en l'espai i en el temps. Avui podem comunicar-nos per correu electrònic amb l'altre costat del món, rebem moltes informacions a través de la televisió, comprem productes fabricats en qualsevol part del món, amics i familiars nostres treballen per a multinacionals d'arreu del món, ens preocupem per la violació dels drets humans en països llunyans del nostre, etc. Per molt limitades localment que siguin les nostres intencions, hem de tenir en compte els factors globals per mesurar l'èxit o el fracàs d'aquestes intencions. El que fem (o deixem de fer) pot incidir en les condicions de vida (o de mort) de persones que viuen en llocs que mai visitarem i de generacions que no coneixerem mai.

Malgrat que bona part de la història que anem teixint (o gairebé tota) depèn de decisions humanes, les condicions sota les quals es prenen escapen del nostre control, perquè amb la globalització han anat desapareixent els límits territorials entre els quals incidien els efectes de les nostres accions, amb la qual cosa podríem inspeccionar-les, supervisar-les i controlar-les. Ara ja no ens podem protegir, tant nosaltres com els qui pateixen les conseqüències de les nostres accions. Això és el que s'anomena «xarxa mundial d'interdependències» que caracteritza la globalització.

Res no es pot fer per donar marxa enrere a la globalització. Podem estar a favor o en contra d'aquesta interdependència mundial, però sí que moltes coses depenen del nostre consentiment o resistència a la manera en què s'està materialitzant la globalització.

Quan un ésser humà pateix indignitat, pobresa o dolor, no podem tenir la certesa de la nostra innocència moral. No podem dir que no ho sabíem,

ni tenir el convenciment que no podem fer res, ni canviant la nostra conducta, per impedir o almenys reduir el patiment de milions d'éssers humans.

Amb tot, la globalitat del capital, les finances i el comerç, la més estrictament econòmica, s'ha desenvolupat a una escala (o dimensió) difícilment equiparable a la dels recursos que la humanitat ha desenvolupat per controlar les forces que regeixen les vides humanes. I el que és més important, la globalitat no s'ha igualat amb una escala global semblant de control democràtic.

3. REFERÈNCIA HISTÒRICA

A l'hora de reflectir el sorgiment de la globalització, cal entendre que es tracta d'un fenomen que s'ha anat consolidant amb el pas dels anys com a resposta a la tendència i orientació que ha anat assolint el desenvolupament econòmic, el qual s'ha entès com a prerrequisit d'un desenvolupament humà que encara resta lluny de consolidar-se.

Per no anar massa lluny en el temps recordarem aquells aspectes més significatius que l'han afavorit i que s'han produït a les acaballes del segle XX.

Un dels factors més significatius ha estat la substitució, a partir de l'any 1989, del paradigma del comunisme pel model occidental que sorgeix com a guanyador i com a inqüestionable. S'ha guanyat una guerra ideològica i el liberalisme es passeja per tot arreu i per sempre més, consolidant-se com a pensament únic.

Després de la caiguda del mur de Berlín, en els països de l'anomenat «teló d'acer» s'inicia una ràpida i inèdita transició cap a l'economia de mercat, que es troba instal·lada a la major part del planeta, davant la qual desapareixen quasi tots els obstacles per a la seva difusió i les fronteres per a la seva aplicació. Al mateix temps es donen una sèrie de canvis en les estructures sociològiques i econòmiques de moltes societats nacionals: els blocs socials que es van confrontar al llarg de les darreres dècades es dilueixen. D'una banda, ja no existeix un bloc obrer compacte i homogeni que es mantenia unit gràcies a una comunitat d'interessos fonamentals, sinó que els avenços tecnològics, la mobilitat laboral, la precarietat dels llocs de treball, l'atur massiu i les inseguretats que tot això suposa els treuen tota justificació i raó de ser. També la classe més aburgesa va canviant, l'artesanat i la indústria donen pas a un sector de serveis i de mitjancers cada cop més ampli. Avança una classe mitjana versàtil, amb altres interessos econòmics més indefinibles i amb una ideologia contradictòria. En definitiva, es produeix un gir social significatiu.

La desaparició de la major part dels països socialistes, el desplegament de molts països emergents –sobretot d'Àsia i Amèrica Llatina– i la volatilitat de les fronteres econòmiques multipliquen extraordinàriament els mercats econòmics.

Amb tot això, a principi dels anys 80 la meitat de la població mundial participava en el comerç internacional, mentre que cap a l'inici del segle XXI és el 90% dels pobles del món els qui hi participen. Malgrat tot, no es qüestiona la proporció en què hi participa una bona part d'aquests pobles. D'aquesta manera es materialitza la globalització.

Després de la desaparició del mur de Berlín tant l'economia com la cultura i la política tendeixen a fer-se mundials. En el terreny econòmic l'obertura econòmica dels països ja s'havia iniciat amb anterioritat, ja que als anys 60 es va produir una internacionalització dels intercanvis entre els països que formen part de l'OCDE (països rics). Posteriorment, als anys 80 es produeix un nou impuls a la desaparició de les fronteres econòmiques recolzat per les empreses multinacionals, i als anys 90 es produeix una acceleració de la unificació de l'espai econòmic mundial basat en la volatilitat dels moviments de capitals i en la revolució informàtica que fa banals els moviments físics de diner.

Des del vessant tecnològic destaca el caràcter cada cop més immaterial de la producció, el desenvolupament informàtic dels mitjans de comunicació, la transferència de coneixements i de gestió en temps real dels fluxos financers i l'estandardització dels mercats. Una massa creixent de capitals navega pel ciberespai, la qual cosa sembla donar rendiments sense la necessitat de la intervenció d'altres factors de producció, com el treball i la terra; és a dir, existeix una forma de capital financer que proporciona rendes considerables davant l'activitat productiva clàssica.

La globalització econòmica es converteix en el procés pel qual les economies nacionals s'integren progressivament en el marc d'una economia internacional, de manera que la seva evolució dependrà cada cop més dels mercats internacionals i menys de les polítiques econòmiques governamentals.

Tenint en compte aquests aspectes, podem resumir que hi ha tres causes per a la globalització (J. Estefania): l'acceleració dels ritmes d'obertura econòmica i dels intercanvis mercantilistes (mercaderies i serveis);

la liberalització dels mercats de capitals que ha integrat les places financeres i les borses de valors de tot el món, i la revolució de les comunicacions i de la informàtica, que ha connectat el temps real amb l'espai.

Amb l'Europa central i oriental s'incorporen a l'ona globalitzadora les nacions de l'antiga URSS, els països emergents del Sud-est asiàtic, Amèrica Llatina, Índia i Xina. En queden excloses les petites zones en què encara es practica l'ortodòxia del socialisme real (Cuba, Corea del Nord, Vietnam...) i, per altres motius, quasi tot el continent africà, en vies de desintegració.

Finalment, creiem important distingir la globalització de la internacionalització i de la mundialització. La internacionalització és el procés, iniciat abans de la revolució industrial, pel qual els diversos països es relacionen entre ells. La mundialització és un fenomen que recull la tendència oberturista de les economies dels diferents països que la integren, que s'accelera a partir de la segona meitat del segle XX, amb l'objectiu que tots els ciutadans del món puguin compartir les mateixes experiències. La globalització ha anat més enllà de la internacionalització perquè s'ha desenvolupat un seguit de relacions entre persones i organitzacions al marge de les governamentals i les comercials. Tanmateix, com que no ha arribat a tots els ciutadans del món, en haver-hi zones geogràfiques i grups socials que han quedat desconnectats i al marge dels moviments que ha generat (de capitals, financers, culturals, etc.), i per tant, no gaudeixen dels seus beneficis, podem dir que la globalització s'ha quedat curta respecte al que podria ser la mundialització.

Resumint, podem dir que la globalització suposa el procés d'interconnexió financera, econòmica, política, social i cultural, possibilitada per les TIC, que relaciona actors (governamentals o no) creant dinàmiques complexes de relació i d'exclusió. La globalització és un fenomen nou, rupturista, en el qual els governs han decidit cedir el poder sobre les seves economies i societats a forces globals i antidemocràtiques com són els mercats, entre altres.

4. EFECTES CONTRADICTORIS

La globalització dels mercats ha tingut, sens dubte, efectes positius per a àmplies zones del planeta i per a molts ciutadans. Ha circulat la riquesa i s'ha distribuït amb alguna graduació en el mercat sense fronteres: el consum ha arribat a llocs on mai ho hagués fet amb l'aïllament i l'autarquia. Sense aquesta internacionalització de l'economia no haurien fluït capitals cap a alguns països emergents, cosa que els ha permès finançar el seu deute davant la debilitat de l'estalvi intern i, en definitiva, ha facilitat el creixement de les seves economies, amb la qual cosa s'ha permès la diversificació de les carteres dels inversors cap a circuits allunyats dels centres més poderosos.

Igualment, s'ha estat produint un procés d'interconnexió financera, econòmica, social, política i cultural que s'ha accelerat a causa de l'abaratiment dels transports i de la incorporació de les TIC. Aquesta interconnexió induïx a canvis significatius en les societats més desenvolupades, fomentant el benestar econòmic i d'interrelació humanitzadora entre les persones i grups de persones en aquestes societats.

«Estamos asistiendo a un fenómeno extraordinariamente positivo, quizá lo mejor que le ha ocurrido a la humanidad en toda su historia, que es la internacionalización total del planeta, la disolución progresiva de fronteras en todos los campos, en lo cultural, en lo tecnológico, lo económico.» (M. Vargas Llosa)

Aquesta globalització no existeix en sentit estricte; no hi ha una mundialització absoluta dels intercanvis i dels fluxos financers: existeixen zones senceres del planeta de les quals els grans inversors estan desinteressats. El seu paradigma és Àfrica. Àfrica està absent dels interessos econòmics mundials, només apareix quan esclata el conflicte de les seves guerres civils o les fams i aviat es torna a l'oblit. A Àfrica no hi arriba la part proporcional dels recursos que li correspondria per territori o per població.

La gran contradicció de la globalització econòmica és que redistribueix fons en uns casos que, en una altra situació, no circularien més que en el centre del sistema i mai en la seva perifèria; en altres, els concentra i discrimina en àmplies regions del món, no sempre per criteris estrictament tècnics.

A més, amb el desenvolupament de la globalització s'han multiplicat els efectes desestructuradors de la internacionalització massiva en forma de noves desigualtats, augments de l'atur, ruïna dels estats-providència com a obstacle al lliure funcionament dels mercats, crisi del valor-treball i ràpida disminució de la cohesió social. Els més crítics defineixen la globalització com «aquell estrany prodigi que obliga a desmantellar l'Estat de benestar, a viure pitjor i a sacrificar la política racional en l'altar d'una economia imprevisible; una espècie d'incompatibilitat irremeiable entre l'eficiència i l'equitat».

En els últims anys hi ha hagut una extensió de la democràcia en el món, però també han augmentat l'atur, la desigualtat i la pobresa.

Uns 3.000 milions d'habitants de 60 països (els de l'OCDE, Àsia i part d'Amèrica Llatina) viuen avui millor que mai, però uns altres 1.600 milions, en un centenar d'estats, han patit l'experiència inversa: han experimentat una reducció dels seus ingressos i viuen pitjor que fa quinze anys.

Durant els darrers quaranta anys, el PIB mundial ha passat de 3,1 bilions d'euros (512 bilions de ptes.) el 1963 a al voltant de 30 bilions d'euros (5.000 bilions de ptes.) el 1999; la renda mitjana per habitant en tot el planeta s'ha multiplicat per tres en aquest període, però el repartiment d'aquesta nova riquesa ha augmentat les desigualtats. Entre 1965 i 1980 es comptabilitzaven 200 milions de persones les rendes de les quals havien disminuït, però entre 1980 i 1999 s'han empobrit més de 1.000 milions de persones.

El 20% dels habitants pobres del món sumaven el 1963 el 2,3% dels seus ingressos totals mundials i, avui dia, l'1,4%, mentre que el 20% dels més rics tenien fa 30 anys el 70% de les rendes i ara, el 85%. S'ha produït una concentració de l'extrema pobresa i de l'extrema riquesa. Les rendes mitjanes d'alguns països intermedis han caigut fins una cinquena part, especialment en aquells que iniciaren la transició des de la planificació central a l'economia de mercat, com Europa de l'Est o les antigues

repúbliques de la URSS. K. Annan, el juliol de 1999, va declarar a Ginebra que el nombre de pobres al món s'havia duplicat des de 1974: la meitat de la població mundial sobrevivia amb tres dòlars al dia i un de cada dos d'aquests pobres no guanyava més d'un dòlar per dia.

A més, les distribucions no són homogènies; tant dins com fora dels països es mantenen les diferències: hi ha augments en les desigualtats a l'interior de les nacions i ha emergit el concepte de treballadors pobres, aquells als quals els salaris i les condicions de vida no els permeten sortir dels llindars de la pobresa. 800 milions de persones estan a l'atur en tot el món, dels quals 35 milions corresponen als països de l'OCDE. Estem en un món en què la cinquena part més rica de la població disposa d'un 80% dels recursos, mentre que la cinquena part més pobre rep gairebé el 5%.

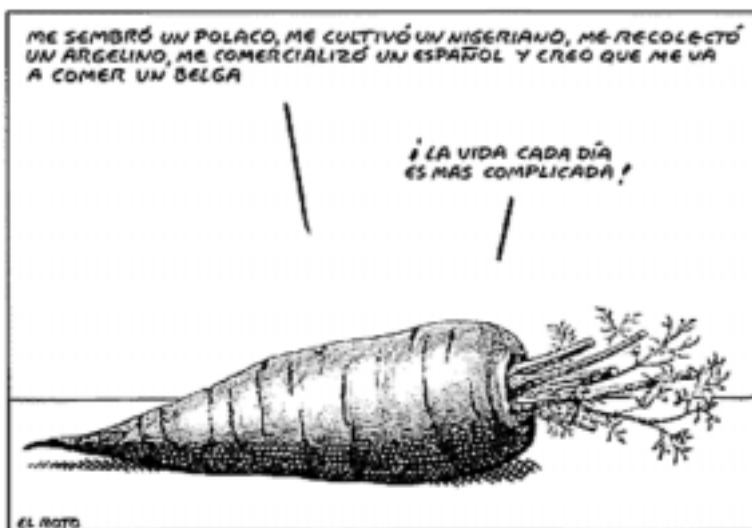
Com a conseqüència de tot això s'han multiplicat els moviments migratoris; la globalització és de mercats i capitals, no de persones. Aquests corrents migratoris de dins a fora de les fronteres sociopolítiques es veuen incrementats pel factor demogràfic. Els emigrants fugen fonamentalment de la fam i de la penúria, malgrat que fora dels seus països d'origen, en moltes ocasions, tampoc deixen de ser autèntics grups de pàries, perquè no es produeix la integració amb els ciutadans dels països rics. La immigració pulveritza el mite de la convergència cultural i política que hauria de derivar del progrés tecnològic i de la internacionalització econòmica. La globalització ha creat altres regles del joc. Assistim de manera sistemàtica a intents de desmantellament de l'Estat de benestar.

Les tendències assenyalades mostren el canvi del paper de l'Estat com a agent econòmic, perdent autoritat econòmica. Els estats ja no imposen les condicions marc dels mercats ni poden vetllar pel benestar general. L'economia salta les fronteres i els estats troben que els seus instruments són febles a l'hora de controlar les variables macroeconòmiques bàsiques, fins i tot per defensar la lliure competència o per distribuir les rendes dels més rics als més pobres. Molts governs estan fomentant la liberalització indiscriminada del comerç i dels moviments de capitals, treballant per la consolidació de les grans empreses perquè puguin competir en el mercat mundial. Aquestes grans empreses reben tractes fiscals, financers, laborals o ecològics privilegiats, que acaben pagant els consumidors, les petites empreses o els ciutadans més pobres,

que veuen reduïts els programes de lluita contra la pobresa per insuficiència financera dels estats.

Aquestes dinàmiques i altres seqüeles negatives de la globalització augmenten, de forma accelerada, el nombre de descontents. En tots els sondejos s'observa com la seguretat torna a adquirir enorme importància per als ciutadans, a més de constatar que mentre el discurs oficial demana contínues reformes i ajustaments, mitjançant la flexibilitat que tant afecta la vida de les persones, la ciutadania es mostra cansada davant aquest panorama veient com augmenta la distància entre el que diuen les elits i el que pensa la gent del carrer, que tendeix a desconnectar de l'esfera pública i s'aïlla en la seva vida privada.

Quan els perdedors dels mercats globals apelen a la protecció dels estats es troben que aquests estan en retirada i no existeixen altres mecanismes de protecció. Per exemple, la desocupació es més greu ara que en els anys 30 per les raons següents (J. P. Fitoussi): perquè la crisi és de llarga durada, perquè ens hem acostumat a la idea que res es pot fer, el treball és més precari, l'atur cada vegada és de major durada i perquè els sistemes de protecció fan avui dia aigua per motius, suposadament, de finançament.

5. ÀMBITS EN ELS QUALS ES MATERIALITZA LA GLOBALITZACIÓ I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES

LA GLOBALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT PRODUCTIVA I EL COMERÇ

Entenem per activitat productiva aquella activitat encaminada a la producció de béns i serveis (mercaderies) que tenen per objectiu la satisfacció de les necessitats humanes.

En aquest àmbit, els fluxos comercials (de compra i de venda de béns i serveis) entre els diferents països són cada cop més fluids, malgrat que el comerç internacional fa segles que existeix.

Davant aquest fet ens podem plantejar per què s'està produint aquest increment i quines en són les causes.

La resposta la trobem en un nombre més gran de països que participen en el comerç internacional, activitat que s'ha convertit en imprescindible per a la major part d'aquests països.

Hi ha organismes com l'actual OMC que tenen com a missió potenciar la llibertat d'acció i participació en aquest comerç internacional, objectiu que s'ha aconseguit per la gran majoria de béns i serveis que interessen als països més desenvolupats. Aquest fenomen facilita que siguin els països més desenvolupats i els països «emergents» els qui participen, principalment, en aquest comerç, entrant en competència per dominar els mercats. Basant-se en aquest fet i que la realitat econòmica i social d'aquests països és diferent, s'argumenta que els països «emergents», en els quals es paga menys impostos i els salaris són més baixos, posen en perill l'hegemonia dels països més desenvolupats.

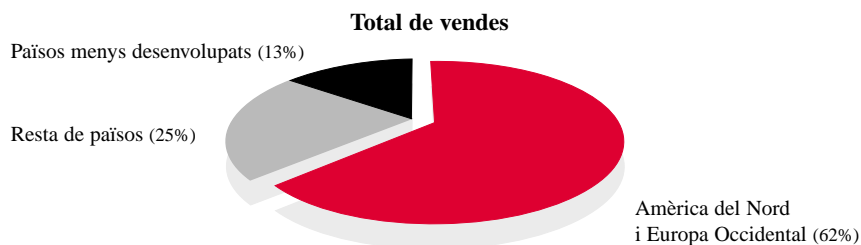
Aquesta és la raó principal per la qual es responsabilitza la globalització econòmica del fet d'haver de prendre mesures que retallin els costos de producció de les empreses, com per exemple els costos laborals. La

resposta es tradueix en una major flexibilització del mercat de treball en els països més desenvolupats.

Però si s'analitzen els informes oficials d'organismes com l'OCDE, podem comprovar que les relacions comercials de caire internacional de productes manufacturats (importacions i exportacions) es desenvolupen, principalment, entre els països desenvolupats. Segons P. Krugman, les importacions de productes manufacturats procedents de països subdesenvolupats representa tan sols un 1,2% del PIN dels països de l'OCDE. Aquesta circulació de mercaderies entre els països rics ha estat sempre la principal característica del comerç internacional, amb la qual cosa ni el temps ni la globalització han suposat canvis en aquest comerç. A final dels anys 90 s'ha aconseguit la llibertat de moviment de la majoria de béns i serveis que interessaven als països desenvolupats.

De tot això es dedueix que l'amenaça a la qual fan referència els països de la UE respecte a la invasió de productes de països menys desenvolupats, que suposa per als països més desenvolupats la participació en el comerç internacional com a conseqüència de la globalització, no és certa. Es tracta d'una excusa per adoptar polítiques i mesures que afavoreixen els interessos dels poders econòmics (les grans empreses).

Dades d'interès: l'any 1998 entre Amèrica del Nord i l'Europa Occidental subministraven al comerç internacional el 61,6% de les mercaderies i compraven el 64,6%. Per la qual cosa l'origen i el destí principals de les mercaderies són els països d'aquestes zones.

Tanmateix, el 70% de totes les compres i vendes es realitzava entre els països de les zones esmentades. D'altra banda, els països més pobres subministraven el 13,8% de les vendes i realitzaven el 20,1% de les compres en el mercat internacional, la majoria de les transaccions que realit-

zaren ho feren amb els països més desenvolupats, ja que el 50,5% de les vendes les realitzaren amb aquests països, cosa que va representar per a aquests últims només el 13% de les seves compres. També és en aquests països que compren el 63,2% de les importacions.

Aquestes dades constaten el nivell de dependència dels països més pobres respecte dels més rics.

Per a què serveix la globalització als països més pobres?, per reafirmar la seva situació de dependència. La globalització no els dóna les mateixes oportunitats que als països més rics, ans al contrari, impedeix el seu desenvolupament i els manté en el seu estatus d'exclusió econòmica.

És aquesta manera de funcionar i d'organitzar l'activitat econòmica la que millors oportunitats ofereix als països més pobres pel seu desenvolupament?

Comerç mundial l'any 1998

Zones	Vendes mundials	Compres mundials
Països desenvolupats (entre ells)	70%	70%
Països menys desenvolupats (amb els països desenvolupats)	60,5%	63,2%

LA GLOBALITZACIÓ DEL CAPITAL PRODUCTIU

Entenem per capital productiu les instal·lacions de les empreses i el conjunt de factors de producció que les integren, sobre els quals se realitzen la major part de les inversions productives mundials.

En els darrers anys s'ha anat produint un important procés de desplaçament d'empreses que estaven situades en els països de l'anomenat primer món cap als països menys desenvolupats i en menor mesura cap als països més pobres. Actualment per a les empreses és molt més fàcil realitzar una deslocalització del total de la producció o d'una part cap als països que ofereixen millors avantatges productius, amb costos salarials més baixos, menys impostos, amples infraestructures, etc. En general, solen ser empreses que requereixen mà d'obra poc qualificada, per la qual cosa són intensives en mà d'obra i molt contaminants.

En el discurs oficial i més ortodox en el vessant econòmic es veu aquest fet com una amenaça per als països més desenvolupats perquè es poden quedar sense indústries si no són capaços de reaccionar i d'adaptar-se a aquesta nova realitat. La resposta davant aquest fenomen és la mateixa que la comentada en l'apartat anterior: l'adopció de mesures i polítiques que afavoreixin la permanència de les empreses en el seu territori.

Veritablement només una part de les economies dels països més desenvolupats és oberta a la competència internacional, com ho demostra que a Alemanya només un 10% dels llocs de treball no qualificats són afectats per la competència internacional.

Igualment, les dades oficials reafirmen que des de 1985 la inversió directa estrangera (IDE) en els països més desenvolupats ha anat augmentant progressivament i són les empreses multinacionals el motor d'aquests fluxos internacionals. L'any 1998, els països desenvolupats van concentrar el 92% dels fluxos de sortida (el 75,6% el 1997) i el 72% dels fluxos d'entrada (50,2% el 1997).

Les principals causes d'aquest increment ha estat el fort dinamisme de les fusions i adquisicions empresarials i el fet que en tractar-se de països amb economies fortes són països atractius per als inversors.

La major part d'aquestes inversions es realitzen en els països desenvolupats. De fet, durant la dècada dels anys 90 els EUA i la UE han estat les zones més atractives per a les inversions. Les grans empreses multinacionals, l'origen de les quals es troba en la zona dels països més desenvolupats, controlen dues terceres parts del comerç internacional, una tercera part d'aquest entre elles i una altra tercera part entre societats del mateix grup multinacional. Només un 6% de la seva producció es realitza fora de la zona formada pels països més desenvolupats.

Malgrat tot, el discurs oficial continua sent que la mobilitat de les inversions cap als països menys desenvolupats destrueix llocs de treball, per la qual cosa s'han de buscar mecanismes de defensa, com la flexibilitat del mercat de treball en els països més industrialitzats. Davant d'això cal destacar que als països de l'OCDE, que tenen més tecnologia, el nombre d'hores treballades per setmana ha anat en augment des de 1960 i la taxa de creixement de l'ocupació segueix sent positiva, encara que amb ritmes decreixents.

La tesi esmentada no s'acompleix, per la qual cosa en els països de l'OCDE no hi ha hagut ni disminució del temps ni de la quantitat de treball. El que sí que s'ha produït és un canvi en les modalitats de treball, amb un increment del treball a temps parcial, del treball temporal i de l'ocupació. En els anys 80 i 90, en els quals s'ha produït un augment de la flexibilitat del mercat de treball, també ha augmentat l'atur a nivells superiors als dels anys 50 i 60 en els quals hi havia una rigidesa laboral més gran. Quina relació té la flexibilitat laboral amb la millora de les condicions de treball i amb la fugida de llocs de treball cap a països menys desenvolupats?

LA GLOBALITZACIÓ DEL CAPITAL FINANCER

Les dues anteriors modalitats de globalització han estat sempre presents en l'evolució de la internacionalització de l'activitat productiva característica del sistema de producció capitalista. Però el que suposa una novetat és la modalitat de la globalització del capital financer, que consisteix en la mobilitat, sense control, del capital financer de caire especulatiu. En els mercats internacionals domina la globalització del capital financer respecte de la del capital productiu. Fa més de 30 anys el 90% dels intercanvis internacionals estaven lligats a una economia real, basada en el comerç i en les inversions a llarg termini, mentre que en l'actualitat, que són el 5% del prop del bilió i mig de dòlars que representen, es tracta de fluxos de diner especulatiu a molt curt termini, fins i tot a un dia, dels quals el 80% correspon a transaccions de menys d'una setmana. És el procés de liberalització financera, tan intens durant la dècada dels anys 90, la clau per a entendre l'actual situació.

Tenim l'exemple dels fons d'inversions, alimentats pels estalvis de molts treballadors que d'aquesta manera esdevenen capitalistes. Aquests fons són gestionats per equips de financers que mouen grans quantitats de diners buscant rendibilitats altes a curt termini. Avui dia, les borses de Londres, Nova York i Toquio estan connectades les 24 hores del dia, i s'hi mouen unes quantitats de diners que cap govern no pot controlar i a unes velocitats espectaculars, com ho demostra que aquesta és 150 vegades superior a la que necessita l'economia productiva.

Aquest procés de liberalització financera significa que els estats no intervenen per res i deixen llibertat de moviment als fluxos financers. Si no es fa així qualsevol intenció o pràctica d'intervenció provoca inseguretat i pànic als inversors, amb la qual cosa els capitals fugen del país. Amb aquesta pràctica els inversors eviten tota mena de controls i el pagament d'impostos en el país en què actuen. Aquest fenomen ha fet que en els darrers anys hagi augmentat la pressió fiscal per les rendes del treball i hagi disminuït per les rendes del capital, és a dir, proporcionalment paguen més impostos els treballadors assalariats que els inversors i rendistes.

La liberalització ha estat una decisió política, impulsada internacionalment pel FMI, de la qual cosa s'ha derivat que els bancs centrals dels països ja no puguin «domesticar» aquests moviments, per tant els desajustaments que se'n deriven porten a distorsions en el funcionament de l'economia productiva.

La desaparició de fronteres que suposa aquesta modalitat de globalització està erosionant les bases tributàries dels governs, debilitant la seva capacitat per gravar impostos sobre el resultat d'aquesta activitat financera, és a dir, els beneficis i guanys obtinguts per l'especulació i les inversions de les grans empreses. Atès que els capitals i diners dels països més desenvolupats es troben en continu moviment arreu del món, és difícil detectar quins són veritablement els guanys objecte de gravament i quins són els països que tenen la capacitat per aplicar el sistema impositiu sobre els mateixos guanys.

Aquest important volum de capitals que naveguen pel ciberespai dóna rendiments sense la necessitat de la intervenció dels estats, ni de factors de producció, com el treball, per la qual cosa s'obtenen grans volums de renda, a través dels beneficis, sense dur a terme cap activitat productiva de la qual gaudeixi la societat en general, és a dir, no s'obté cap mercaderia que serveixi per a la satisfacció d'alguna de les necessitats més bàsiques i fonamentals que tenen els éssers humans.

Els fluxos incontrolats de capitals han estat especialment cruels per als països menys desenvolupats. Per exemple, en la renegociació del deute extern de molts països, el FMI i el BM han obligat els governs d'aquests països a privatitzar empreses i liberalitzar –és a dir donar-hi via lliure– l'entrada de capitals o d'empreses multinacionals. El pagament

d'aquest deute ha desviat recursos que haurien pogut anar a reforçar la despesa en educació o salut. La reducció del deute públic ha portat a vendre empreses públiques nacionals, en la majoria dels casos les més productives i que generen guanys, a capitals estrangers i a accentuar la pobresa i la desprotecció dels col·lectius més necessitats. L'entrada de capitals o d'inversions estrangeres ha accentuat la inestabilitat monetària i la dependència exterior d'aquestes economies.

D'aquesta manera s'ha establert el que N. Chomsky anomena «senat virtual» de dirigents que, amb la seva actuació en el terreny de la globalització financera, tenen la possibilitat de decidir les polítiques socials i econòmiques amb les seves transferències de diner, capacitat de decisió presa pels governs dels països per on circulen els seus diners. Aquest és el principal perill per a la democràcia dels pobles del planeta.

Altres dades d'interès són:

- Les transaccions financeres diàries equivalen a la producció de béns i serveis d'un país com França en un any o a 50 vegades el valor dels intercanvis comercials internacionals.
- Els tres fons d'inversió més importants d'EUA mobilitzen 10 vegades més quantitat de dòlars que els recursos existents en els set països més grans del món.
- En quatre dies de transaccions financeres es mou més diner que en tota la producció de l'economia mundial en un mes o la d'EUA en un any.
- A escala mundial, el valor de les accions, obligacions i altres títols cotitzats en borsa en 24 països del món va passar de 2,7 bilions de dòlars l'any 1980 a 18 bilions l'any 1998.

LA GLOBALITZACIÓ SOCIOPOLÍTICA

El mercat és un poderós impulsor del progrés tecnològic i per aquest motiu la tecnologia es crea com a resposta a les pressions del mercat i no a les necessitats de la població més empobrida, que és la que té menor poder de compra. L'activitat de recerca i desenvolupament (R+D), el treball qualificat i els diners es troben concentrats en els països rics, sota la

conducció de les grans empreses multinacionals i responen a les demandes d'un mercat mundial dominat pels consumidors d'ingressos elevats.

En aquest sentit, la globalització ha creat una divisió social entre els grups que han aconseguit dominar les TIC, enriquint-se, i els grups que han quedat exclosos i que s'estan empobrint, produint-se l'anomenada esclletxa tecnològica entre països rics i pobres i entre persones.

Respecte a la primera tenim que:

- Un 70% de treballadors d'EUA utilitzen intensivament les TIC mentre que un 50% de la població mundial mai ha fet una trucada telefònica.
- Els internautes representen el 5% de la població mundial i el 88% es troba en els països industrialitzats.
- El nombre de telèfons fixos és de 71 per cada 100 habitants a Holanda, mentre que en 32 països no arriben a 1 telèfon per cada 100 habitants.
- El nombre de telèfons mòbils és de 62 per cada 100 habitants a Holanda, mentre que en 62 països no arriben a 1 telèfon mòbil per cada 100 habitants.
- El cost d'una trucada telefònica de 3 minuts el 1999 costava a Holanda 0,07 \$, la mateixa trucada a Gàmbia costa 1,34 \$ (19 vegades més) o al Camerun costa 0,62 \$ (9 vegades més).

Respecte a les persones:

- L'accés a Internet separa les persones amb formació de les analfabetes, els homes de les dones, els rics dels pobres, els joves dels vells, els habitants de la ciutat dels del camp.
- La compra d'un ordinador a un europeu mitjà li costa el salari d'un mes, a un bengalí mitjà li costa el salari de vuit anys.
- Als EUA més del 80% dels alumnes que van a col·legis privats d'elit utilitzen Internet amb regularitat, mentre que només ho fa el 40% dels que van a instituts públics.
- La mitjana del cost de connexió i ús mensual d'Internet en diversos països africans arriba a 100 \$, en comparació amb els 10 \$ dels EUA.
- A Irlanda gairebé el 70% dels usuaris d'Internet té títol universitari; a Mèxic, el 67%; al Regne Unit, el 50%. A l'Àfrica subsahariana, el 40% de la població és analfabeta.

- Les dones representen el 38% dels usuaris d'Internet als EUA, el 25% al Brasil, el 17% al Japó, el 16 % a Rússia, el 7% a la Xina i el 4% als estats àrabs.
- La mitjana d'edat dels internautes als EUA és de 36 anys, a la Xina i UK està per sota dels 30 anys.
- El 80% de les pàgines web estan en anglès. No obstant això, menys de l'1 % de la població mundial parla anglès.

El perfil dels anomenats «triomfadors» és el de persona rica, amb estudis universitaris, jove i que en els últims anys ha assolit nivells de vida molt més elevats que abans, dominadora de la informàtica i que pot entendre els productes culturals globals (música, cinema...).

L'altra cara d'aquest procés és l'exclusió que M. Castells bateja com «forats negres del capitalisme informacional». Són àrees geogràfiques senceres, certs barris de ciutats del primer món, o grups socials sencers, dins dels quals és impossible escapar-se del sofriment o de la degradació progressiva de la condició humana.

El nombre de gent que cau (o està en risc de caure) en aquest forat negre és creixent. Acostumen a ser persones amb manca de qualificació o d'hàbits per a les noves formes de treball (adaptades a les noves tecnologies), feblesa psicològica derivada de contextos familiars negatius, desconeixement de la llengua o dels costums del país on han emigrat i, entre altres coses, incapacitades per assumir personalment els productes culturals globals.

Els forats negres tenen una força d'atracció molt important i un cop hom hi ha entrat és difícil sortir-ne perquè actua una potent i tenebrosa connexió interna que lliga la pobresa amb mals hàbits alimentaris o de conducta, amb fracàs escolar, amb atur, amb addiccions, amb delinqüència, amb presons, amb sida, amb mort...

LA GLOBALITZACIÓ CULTURAL

En l'àmbit cultural la invasió dels patrons de vida occidental en els països menys desenvolupats, tan seductors com impossibles d'abastar, suposa determinats efectes negatius com l'individualisme, que trenca amb iniciatives solidàries practicades durant molts segles i tan necessà-

ries en la convivència entre la població, com la irrupció de reaccions fonamentalistes, com l'emigració cap a les ciutats dels països més avançats amb l'esperança de progressar, entre altres efectes.

Seguint Josep Mària, la irrupció d'aquests patrons culturals mediat per la televisió i per Internet en la vida de les persones té dues conseqüències: l'ampliació de l'horitzó conceptual i de valors del ciutadà i l'augment de les possibilitats pràctiques de l'ús del temps lliure.

Referent a la primera, el ciutadà està adquirint una quantitat immensa d'informació provinent de tot arreu sobre infinitat de temes i a xarxes de relació virtual d'abast planetari sobre aspectes molt especialitzats.

Aquesta ampliació de punts de vista l'hem de relacionar amb la pèrdua de força de les ideologies (religions, socialismes, liberalismes, nacionalismes, etc.) que fins i tot s'han considerat nocives. La conseqüència és l'onada de relativisme (en un món amb tanta diversitat res no té la veritat absoluta) i passivitat (no hi ha res a fer o no val la pena lluitar per res de nou).

En el segon cas gràcies a les TIC el temps lliure ha guanyat en opcions. Sense moure'ns gaire, la virtualitat enceta una nova modalitat de relació humana: la relació virtual. Amb la relació virtual ens relacionem amb persones que no tenim físicament al davant o amb personatges de ficció amb els quals mai no parlarem, però que ens transmeten patrons de conducta i orientacions pràctiques (la cultura de la virtualitat real, com ho anomena M. Castells). El problema es troba en el qualificatiu real, perquè veritablement influeix en la cultura, és a dir, en les idees, valors i actuacions concretes, dels qui hi accedeixen. Aquest fenomen pot portar a la confusió entre la realitat i la virtualitat.

D'altra banda, amb l'augment de les expectatives en el temps lliure, s'ha produït un augment significatiu del consum, per la qual cosa ens trobem davant una cultura del consumisme global. En aquest sentit és important destacar el comportament de les empreses, que en llur afany per vendre en un context competitiu usen tècniques variades basades en la persuasió i en la seducció perquè el ciutadà tingui l'impuls irresistible de comprar per consumir i buscar i ocupar el temps lliure.

La indústria de la diversió es compon d'empreses majoritàriament nord-americanes. En el cas del cinema, la major part de les pel·lícules que es projecten en el nostre Estat són nord-americanes destinades a un

públic massiu que busca distracció i evasió i, si és possible, que no el «facin pensar», i reben determinats valors com: la divisió manipulada entre bons i dolents, la resolució de conflictes per la força (fins i tot justificant la força violenta si la causa ho requereix), la recerca de l'èxit com a motivació principal, etc.

En definitiva, la cultura del consumisme global indueix, per mitjà de la publicitat, a canvis de valors, fins i tot a comportaments addictius. Els productes de la indústria de la diversió transmeten valors massa simples, d'acord amb les exigències dels productes destinats a les masses.

El principal problema resideix en la manca de reflexió i debat en què han de participar els ciutadans receptors d'aquesta oferta de cultura del consumisme global amb els *inputs* culturals que estan rebent, entenent per aquests les idees i els valors que un individu rep en el seu procés i la seva vivència de socialització.

6. PRINCIPIS IDEOLÒGICS DE LA GLOBALITZACIÓ: CAP AL PENSAMENT ÚNIC

La base teòrica de la globalització arrenca de la revolució conservadora que va tenir lloc en els anys 80, l'epicentre de la qual van ser els EUA de R. Reagan i el Regne Unit de M. Thatcher. Des de llavors, una manca de distinció entre conservadors i liberals recolzen el sistema de mercat global i responen al principi de la llibertat individual.

Aquesta barreja d'univers liberal i conservador porta a la creença ideològica que la societat sempre serà capitalista i liberal, per la qual cosa altres alternatives formen part de la història. Aquest model anomenat neoliberalisme és el que s'imposa a tot el món com a pensament únic, indiscutible i inqüestionable, l'economia social forma part del passat. Es tracta d'una ideologia que funciona com a referent únic del que és políticament correcte, possible i desitjable. Com a ideologia no afecta exclusivament el pensament econòmic, sinó la representació total d'una realitat que afirma que el mercat és qui governa i el Govern qui gestiona. Qui viola aquesta norma serà castigat, com va declarar Hans Tietmeyer, president del Bundesbank: als governs que no segueixin aquestes consignes «els mercats els sancionaran immediatament, perquè els polítics estaran, en lo successiu, sota el control dels mercats financers», la font d'autoritat més important.

De manera més sistemàtica podem resumir les principals idees i arguments proposats per aquest model de la manera següent:

Àmbit econòmic

El mercat és el millor sistema d'assignació perquè és neutral i just, per la qual cosa la intervenció de l'Estat ha de ser mínima. Les mesures que han d'adoptar els estats han de servir per atraure capital. Aquesta serà la funció d'arbitratge i per aquest motiu cal desregular els mercats i privatitzar les empreses públiques. La desregulació dels mercats permet la

lliure circulació de diners i de l'activitat productiva, amb la qual cosa els fluxos de diners entre els diferents països i la lliure localització i deslocalització de les empreses augmentarà l'eficàcia del sistema de mercat, ja que aniran cap als països que ofereixin millors condicions, fent més rendibles aquests fluxos. El benefici social i col·lectiu és la suma dels beneficis individuals, per la qual cosa cal garantir aquests primers per aconseguir els segons.

Aquesta filosofia respon a la idea següent: abans de plantejar-se qualsevol repartiment o distribució més equitativa dels recursos, primer cal fer gran el pastís i després repartir-lo. Les situacions de desequilibri social i econòmic s'han de resoldre donant iniciatives als poders econòmics i potenciant les seves decisions, perquè són els que tenen més possibilitats per generar la riquesa i el creixement econòmic necessaris per a un desenvolupament real i sostenible en el temps. Qualsevol iniciativa que vagi en contra d'aquesta idea anirà en contra dels interessos generals. El fet de no posar en primera línia l'objectiu de la redistribució no significa anar en contra dels més dèbils i necessitats sinó anul·lar aquelles pretensions i objectius més dèbilment justificables.

D'això també es desprèn que s'han de combatre les iniciatives que defensen el nacionalisme econòmic perquè la sobirania econòmica nacional és una idea del passat, superada. La globalització desacredita aquest nacionalisme en produir-se el fenomen de l'associacionisme a escala regional dels estats, en lloc que cadascun vagi per lliure perdent poder de maniobra respecte dels problemes més significatius de caire econòmic. La UE, la OUA, el Mercosur, etc. en són uns clars exemples.

Àmbit social i cultural

El liberalisme porta, inexcusablement, a la democràcia. Aquesta idea està justificada pel fet que tots els països de la zona occidental en els quals s'ha anat implantat aquesta ideologia són països amb democràcies legítimes o, com a mínim, en els quals es produeixen eleccions de forma periòdica amb les quals es trien els representants polítics dels diferents nivells administratius. Per contra, es denuncia que en els països de la zona oriental, sobretot en els països de l'antiga òrbita de l'economia planificada, no s'ha practicat la democràcia fins que han dut a terme la seva transició econòmica cap al capitalisme.

D'altra banda, respecte a la corrupció, el neoliberalisme considera que aquesta sempre existirà, però mentre que en el estatisme és estructural en el liberalisme és marginal.

Finalment, respecte a les desigualtats, es considera que sempre existiran perquè estan en la naturalesa humana.

Per a I. Ramonet, el pensament únic consisteix en la traducció a termes ideològics de pretensió universal dels interessos d'un conjunt de forces econòmiques, en especial les del capital internacional, els principis de les quals són molt semblants als defensats pels teòrics neoliberals.

«Estas fuerzas internacionales globalizadoras son las que marcan las pautas de los posibles ocultamientos políticos y económicos de los gobiernos, reduciendo de una manera singular las opciones que estos gobiernos puedan escoger.» (V. Navarro)

A molts governs els serveix de disculpa per deixar moltes actuacions en mans del mercat i, d'aquesta manera, poder justificar la seva passivitat o incapacitat o interès cap als grups de pressió. Aquesta actitud disminueix la importància d'allò que és polític i els governs apareixen presos de les forces econòmiques internacionals que configuren el marc del que és possible dins de cada Estat. D'aquesta manera es poden justificar moltes de les actuacions de la política pública.

ARGUMENTS A FAVOR DE LA GLOBALITZACIÓ NEOLIBERAL

Són moltes les persones que des de diferents àmbits defensen la globalització dominada per la ideologia neoliberal. Com a mostra reflectim a continuació una síntesi dels principals arguments donats a conèixer de forma reiterada en els mitjans de comunicació i en els diferents tipus de publicacions d'abast acadèmic, cultural i popular. Un dels aspectes a destacar és que no consideren que la globalització tingui un component ideològic, sinó que és resultat d'una praxis a la qual s'ha arribat de forma natural i lliure.

Els punts més significatius són:

- a La globalització és un procés impulsat per milions de decisions individuals dels empresaris i dels inversors de tot el món.

- b Altres alternatives han anat desapareixent perquè no donaven respostes suficients als problemes que anaven sorgint, com les dificultats financeres dels estats.
- c El neoliberalisme no pot considerar-se com a pensament únic, sinó com un pensament pràctic i millor adaptat a la realitat econòmica.
- d La globalització fomenta la competència, malgrat que cada cop és més imperfecta i oligopolitzada per les grans empreses multinacionals.
- e Amb la globalització han augmentat els fluxos nets (entrades menys sortides) de capitals privats cap a països en desenvolupament (de 10 mil milions de dòlars als anys 60 a 120 mil milions l'any 2001). La inversió estrangera directa cada cop és més significativa (40%). Els països que reben més fluxos són els que porten a terme polítiques més aperturistes, de desregulació, privatització i seguretat jurídica. Ha estat l'única manera perquè aquests països poguessin rebre aquests fluxos.
- f Com més gran sigui la globalització menors seran les necessitats d'emigrar, perquè més comerç, més capitals i menys ajut substituiran els fluxos migratoris de sortida. Els fluxos migratoris continuaran sent massius, però per problemes de desequilibris demogràfics entre països rics i països pobres.
- g En els darrers 50 anys el creixement mundial ha tingut una mitjana anual del 4,1%, la més gran de la història.

La globalització crea oportunitats que si se saben aprofitar dintre d'uns anys la misèria anirà desapareixent. Els ajuts creen dependència econòmica, només amb la creació d'oportunitats els països tindran les possibilitats de produir, crear ocupació i reduir la pobresa. La globalització no crea desigualtats.

7. EFECTES DE LA GLOBALITZACIÓ

LES DESIGUALTATS

Una globalització desigual provoca fragmentació perquè divideix les comunitats, les nacions i les regions entre les que estan integrades i les que queden excloses.

Els conflictes i les tensions socials s'originen quan s'accentuen les desigualtats entre els marginats i els grups de poder. Avui dia, la causa principal dels conflictes són les desigualtats horitzontals entre grups ètnics, religiosos o socials, les quals són degudes tant als nivells de renda i patrimoni com a les oportunitats socials (educació, sanitat, habitatge, ocupació) i com a les possibilitats de participació política (eleccions, referèndums, parlaments, consells de ministres, exèrcits, governs locals, etc.).

Entre el conjunt de desigualtats poden distingir-se diferents realitats com les existents entre països, entre persones i entre el món rural i el món urbà.

Les oportunitats que aporta la globalització no són compartides per tots els països de la mateixa manera, ja que les desigualtats han anat augmentant més significativament des de la dècada dels 80. Més de 80 països del món tenen rendes per càpita inferiors a les de fa una dècada o més, mentre que en 40 països han anat creixent, sobretot des de 1990.

La creixent bipolarització entre els països desenvolupats i els països en desenvolupament s'ha convertit en un dels problemes més importants dels nostres temps perquè, entre altres coses, provoca emigració, pressió ambiental, conflictes bèl·lics, inestabilitat política i social i altres problemes lligats a la pobresa i a les desigualtats de tot tipus.

Malgrat tot, el problema de les desigualtats entre països no és nou perquè aquestes han anat augmentant de forma continuada en els darrers dos segles: l'any 1820 la diferència de renda entre els països més rics i els més pobres era de 3 a 1, mentre que l'any 1913 era d'11 a 1 i l'any 1997

el 20% dels països més rics tenia 74 vegades la renda del 20% dels països més pobres. Fins i tot, hi ha països en els quals les rendes per càpita actuals són inferiors a les de 1970, com és el cas de l'Àfrica subsahariana.

Les desigualtats a l'interior dels països de l'OCDE també han augmentat significativament. L'exclusió i la pobresa d'aquests països s'amaguen darrere de les estadístiques de manera que, per exemple, es calcula que una de cada vuit persones està afectada per algun aspecte de la pobresa humana, com l'atur de llarga durada, la renda per sota de la línia de pobresa nacional, la manca d'alfabetització o l'esperança de vida inferior als 60 anys.

La distribució d'ingressos en els països industrialitzats mostra àmplies diferències entre rics i pobres. Per exemple: a Rússia, els ingressos del 20% de la població més rica és 11 vegades superior als del 20% de la més pobre, a Austràlia i Gran Bretanya la proporció és de 10 vegades; al Brasil, el 50% de la població més pobre el 1960 rebia el 18% dels ingressos nacionals, i el 1995 va baixar a l'11,6%, mentre que el 10% de la població més rica rebia el 1960 el 54%, i va pujar al 63% el 1995.

Referent a persones, i a escala mundial, hi ha veritables fortunes acumulades contra veritables misèries humanes concentrades en determinats països. Per exemple: els actius de les tres persones més riques del món superen el PIB conjunt de 62 països menys desenvolupats; les 15 persones més riques del món disposen d'uns actius que superen el PIB total de l'Àfrica subsahariana; la riquesa de les 32 persones més riques del món supera el PIB total del sud de l'Àsia; els actius de les 84 persones més riques superen el PIB de la Xina, el país més poblat, amb 1.300 milions de persones.

Finalment, entre les zones urbanes i les rurals també s'evidencien desigualtats, perquè aquestes últimes, a més de patir l'èxode rural de la seva població, s'estan quedant desconnectades dels avenços socials de tot tipus. Aproximadament el 50% de la població mundial viu en les àrees urbanes, un 43% de la qual és analfabeta en els països en desenvolupament. Al mateix temps, el 90% de la població urbana del món té accés a l'aigua potable, mentre que a les zones rurals solament el té el 60%.

Quant a països, a l'interior de la Xina més del 50% de la població és pobre, mentre que a la costa és el 20%. A l'Índia rural el percentatge de pobresa és proper al 60%, més del doble de la zona urbana.

Com a conclusió es pot dir que el món disposa de recursos més que suficients per accelerar el procés d'eradicació de les pitjors formes de pobresa humana del planeta. S'ha calculat que amb 40.000 milions de dòlars, un 0,1% dels ingressos mundials o menys del 4% de la riquesa conjunta de les 225 persones més riques del món, hi hauria suficient per cobrir les despeses d'educació bàsica, sanitat, alimentació, salut en la reproducció, planificació familiar i aigua potable i serveis bàsics per a tothom.

Per veure clar que hi ha una gran part de recursos a l'abast i en canvi aquests no s'assignen a propostes que facin avançar la globalització cap a un desenvolupament humà, només cal mirar la taula següent. Les comparacions són il·lustratives i proporcionen una perspectiva sorprenent de la manera en què utilitzem el recursos del món.

Quines són les prioritats del món?
(despesa anual en milions de \$ USA)

Concepte de despesa	Despesa	Concepte de despesa	Despesa
Escolarització primària per a tots els nens que actualment no en tenen (25% del món)	6.000	Cosmètics als EUA	8.000
		Gelats a Europa	11.000
Aigua i sanitats per a tothom	9.000	Perfums a Europa i als EUA	12.000
		Menjar per a animals domèstics a Europa i als EUA	17.000
Salut reproductiva (46 % de parts es fan sense assistència)	12.000	Negoci del lleure al Japó	35.000
Salut bàsica i nutrició per a tots els nens menors de 5 anys actualment desnodrits (32% del món)	13.000	Cigarrets a Europa	50.000
		Begudes alcohòliques a Europa	105.000
		Drogues i narcòtics al món	400.000
		Despesa militar al món	780.000

PNUD 1998

EL MEDI AMBIENT

La llista de problemes mediambientals esta encapçalada pel canvi climàtic, provocat per les emissions de gasos hivernacle com el CO₂ provinents de la combustió de materials fòssils com el petroli. Els científics vinculen l'emissió d'aquests gasos a l'augment global de la temperatura, la pujada del nivell del mar i un increment de la freqüència i intensitat de catàstrofes meteorològiques extremes. Les lectures sobre l'escorça del gel suggereixen que els actuals nivells de diòxid de carboni estan en el punt més elevat dels últims 420.000 anys; el registre de temperatures globals apunta que la dècada dels 90 ha estat la dècada més càlida des que s'han iniciat les mesures, i els científics han enregistrat una pujada global del nivell del mar entre 10 i 20 centímetres al llarg del segle passat.

A pesar de les evidències d'una alteració del clima causada pels éssers humans, les emissions de CO₂ continuen, durant la dècada dels 90 han augmentat un 9%. L'abaratiment dels preus del petroli no està afavorint l'aplicació de polítiques que restringeixin aquestes emissions sinó que, més aviat al contrari, potencia el consum de petroli. Per exemple, el tràfic mundial de mercaderies s'ha triplicat del 1985 al 1997 i es preveu que es torni a triplicar abans del 2017.

Països de renda	Població (milions)	Emissions de CO₂ per càpita	Proporció del total mundial (%)
Alta (35)	878	12,7	45,2
Mitjana (79)	2675	3,5	37,6
Baixa (59)	2397	0,9	9,0

Mitjana del món 4,1

Font: PNUD 2002

Un altre problema mediambiental que està guanyant importància és l'escassetat d'aigua. Solament un 2,5% del total de l'aigua és potable, de la qual el 0,3% està disponible en rius i llacs; la vida dels éssers humans depèn d'aquesta aigua. Un estudi realitzat per Nacions Unides el 1997 sobre aigua dolça va revelar que una tercera part del món viu en països on hi ha dificultats o fins i tot impossibilitat de cobrir totes les necessitats d'aigua (situació coneguda com estrès hídric); 505 milions de persones

viuen avui en dia en països que tenen estrès o escassetat d'aigua; per a l'any 2025, s'estima que aquesta xifra pugui arribar a 2.400 o 3.400 milions de persones.

Els països amb escassetat d'aigua durant la dècada dels noranta han adoptat dues estratègies: d'una banda l'explotació de les reserves del subsòl per ampliar les zones destinades a conreus i per altra banda l'increment de les seves importacions d'aliments. Cap d'aquestes dues solucions garanteix el subministrament d'aliments a llarg termini. Bombejar aigua a un ritme superior al de reposició provocarà que zones de cultiu actual puguin no ser productives en un futur. Importar aliments és una opció que solament és vàlida per a països rics, en països pobres provocarà un augment del deute extern.

Els qui més durament sofreixen l'escassetat d'aigua són les persones pobres. De totes les persones amb ingressos baixos, més d'un terç viu en països amb estrès hídric, per la qual cosa no ens ha de sorprendre que uns 1.000 milions de persones no tinguin accés a l'aigua potable, que quasi uns 3.000 milions de persones no tinguin accés als sanejaments bàsics o que aproximadament la meitat de les persones que viuen en països en vies de desenvolupament pateixin malalties causades per l'aigua o aliments en mal estat. S'estima que entre 14.000 i 30.000 persones moren diàriament a causa de malalties relacionades amb l'aigua.

Igual que l'escassetat d'aigua, la pèrdua de biodiversitat, és a dir l'extinció d'espècies, és un problema urgent sobre el qual és necessari actuar. Es calcula que desapareixen 5.000 espècies l'any, cosa que representa 10.000 vegades el ritme natural d'extinció. La Unió Internacional per a la Conservació de la Natura ha documentat que estan amenaçades d'extinció el 12,5% de plantes, l'11% d'aus, el 20% de rèptils, el 25% de mamífers, el 25% dels amfibis i el 34% dels peixos. La principal causa d'aquesta situació és provocada per la pèrdua de l'hàbitat, derivada d'activitats com l'agricultura, la ramaderia, la mineria, la pesca, la tala d'arbres...

Uns dels hàbitats més amenaçats són els boscos. La superfície arbrada de fa 10.000 anys (abans de l'inici de l'agricultura) representava el 34% de la superfície terrestre; al començament del segle XX es va reduir al 32% i en els anys 90 ha passat al 26% (d'aquest solament 1/3 són boscos intactes). Aquesta pèrdua de massa forestal no solament amenaça l'eco-

sistema boscos, també afecta els més de 1.700 milions de persones de 40 països que depenen dels boscos per obtenir fusta per guisar, aliments, medicaments...; però també els efectes indirectes són seriosos, els arbres regulen el flux d'aigua entre el sol i l'atmosfera, les seves arrels fixen la terra i eviten l'erosió i les branques i fulles proporcionen un hàbitat a moltes espècies.

A pesar d'aquestes tendències desencoratjadores, cal destacar el progrés significatiu en almenys un problema mediambiental global, la disminució en l'emissió de clorofluorocarbonis (CFC) fins al punt que en pocs anys s'espera una reparació de la capa d'ozó de la terra. La producció de CFC destructors de la capa d'ozó s'ha reduït un 87% entre 1987 i 1997.

Aquesta experiència es encoratjadora i exemplar, demostra que una acció de cooperació internacional no solament és possible sinó també eficaç. Però també hem de ser realistes i ser conscients que els problemes mencionats com el canvi climàtic, la desforestació o l'escassetat d'aigua són més complexos i exigiran més enginy i diplomàcia.

ALIMENTACIÓ

La fam i la pobresa s'han transformat en un dels problemes actuals més greus ja que, segons el PNUD, 800 milions de persones en el món passen gana, la majoria de les quals formen part de les famílies pobres que viuen en el medi rural dedicades al conreu de les terres.

Algunes de les cimeres internacionals, com la de Johannesburg, han reflexionat i han arribat a acords per dur a terme polítiques destinades a disminuir o eradicar la pobresa en els propers anys. Malgrat els esforços i recursos d'agències de desenvolupament i ONG, i contràriament al que cabria esperar, el nombre de persones que passen gana continua creixent en un món en què es produeixen aliments en abundància. Les causes d'aquesta situació cal buscar-les en la manca d'accés dels més pobres a la terra, a l'aigua i a la biodiversitat, juntament amb les polítiques agràries que s'han dut a terme en els darrers anys.

L'accés a la terra és un veritable problema per a la gent més pobre. En el cas de Guatemala, un 2,5% dels propietaris de les explotacions de grandària mitjana (unes 200 ha), posseeix el 65,1% de les terres de cul-

tiu, mentre que el 88% dels camperols només disposen del 16% de la terra cultivable. Un 32% de la població guatemalenca passa gana. A Bolívia, els latifundis de més de 2.5000 ha (el 0,6% de les explotacions) ocupen el 64% de les terres de conreu, mentre que el 52,5% dels camperols més petits només ocupen el 0,8% de la terra.

Normalment, un petit nombre de terratinents o transnacionals posseeixen la majoria de terres cultivables, les millors; mentre que la majoria de petits propietaris, arrendataris o colons conrea la resta de terres, que sovint són les de pitjor qualitat.

L'accés a l'aigua segueix un camí paral·lel al de l'accés a la terra: l'agricultura necessita aigua no contaminada per produir aliments i s'estima que un 60% del consum de l'aigua va destinat a l'agricultura. El fet que el preu del m³ hagi pujat considerablement impedeix que una quantitat de petits agricultors continuïn sembrant els seus horts i provoca que la producció i les terres es concentrin en mans dels que tenen més recursos.

A l'Índia, a la regió d'Andhara Pradesh, les grans explotacions es concentren en la capçalera del canal de regadiu del riu Tungabhadra, mentre que les petites explotacions familiars es concentren en la desembocadura on l'aigua els arriba més tard i contaminada. Per a aquestes famílies pobres l'accés a aquesta aigua depèn dels crèdits atorgats per comprar-la i de la representació política.

En la dècada dels anys 60 s'imposa un nou model de producció d'aliments, l'anomenada Revolució Verda, que no és més que la capitalització i tecnificació del camp, és a dir, un model industrial de producció d'aliments. Els aliments són considerats mercaderies a exportar i queden subjectes als circuits internacionals d'especulació sobre el seu preu o valor. Per exemple, el preu del cafè no és marcat pels seus costos de producció sinó pel valor que aquest producte cotitza en el mercat internacional.

Com a conseqüències d'aquest model cal destacar la desertització, la contaminació de l'aigua i el sòl i la pèrdua de patrimoni genètic d'espècies autòctones (ja no es cultiven les llavors que tota la vida ha seleccionat l'agricultor, és a dir, aquelles que s'han adaptat millor al medi, sinó les llavors que es compren a una multinacional). La importància de la pèrdua de biodiversitat es troba en exemples com: a l'Índia, de les 30.000 varietats d'arròs autòcton disponibles, després de la Revolució Verda solament se'n cultiven 50 varietats; als EUA, de les 7.000 varietats de

pomes existents entre 1804 i 1904, se n'han perdut el 86%. El mateix ha passat amb el 91% de les varietats del tomàquet. Entre les conseqüències socioeconòmiques cal destacar la dependència de la producció agrícola de les multinacionals, la dependència del mercat i de la seva fluctuació, la concentració de terres productives en finques cada cop més grans, la proletarització de l'agricultor (que deixa de treballar les seves terres per treballar en grans explotacions), la precarització del treball agrari i un augment de la immigració del camp cap a la ciutat, un augment de la pobresa i la gana en el món rural i crisis sanitàries d'abast mundial com la de les vaques boges.

La biotecnologia i la seva aplicació a llavors modificades genèticament representen una nova onada de tecnificació de la producció d'aliments que caracteritza la Revolució Verda i posa sobre la taula el nou problema de la seguretat alimentària, com ho demostra el fet que no se sap si els nous gens poden tornar tòxics alguns aliments o poden provocar reaccions al·lèrgiques en algunes persones.

Finalment, pel que fa a polítiques comercials agràries, cal destacar que l'agricultura és un dels sectors més afectats pel procés de liberalització del comerç però, malgrat tot, Europa i EUA continuen subvencionant la seva agricultura amb subsidis orientats a controlar la producció. Els acords comercials estan representant una amenaça a la sobirania local en salut pública o normes ecològiques pel fet de cedir decisions sobre la qualitat dels aliments a organismes internacionals no democràtics. Una regulació de l'OMC obliga Europa a importar carn vacuna tractada amb hormones procedent d'EUA i Canadà si no vol enfrontar-se a sancions, fins i tot quan els països europeus prohibeixen aquestes pràctiques. Es pot dir que en set anys d'OMC han afavorit l'agricultura dels països industrialitzats que han situat els seus excedents a preus per sota dels preus locals (*dumping*), afeblint l'agricultura dels països en vies de desenvolupament, provocant un progressiu abandonament de l'agricultura de subsistència, augmentant la dependència externa d'aquests països envers els països industrialitzats i disminuint les oportunitats de presència i expansió dels països en vies de desenvolupament en els mercats internacionals.

Els models actuals de producció i comercialització agrícoles fan impossible que tothom i en tot moment gaudeixi de l'accés físic, social i

econòmic a aliments suficients, innocus i nutritius per satisfer les necessitats alimentàries adequades per portar una vida activa i sana. Això és així en els països empobrits perquè la majoria de població no té accés als mínims vitals d'aliments, però també és així en els països rics on tenen assegurada la provisió en abundància dels aliments, malgrat que amb tècniques de producció generadores de crisis sanitàries, com el cas ja esmentat de les vaques boges.

LA SALUT

El sistema internacional travessa per una important tensió entre els interessos particulars i els universals. La clau es troba en si els actors estatals i els no estatals poden atènyer i fer efectius pactes per aconseguir drets humans com la salut.

Prenent com exemple la malaltia de la sida, cap de les previsions fetes pels experts fa vint anys s'han complert. No hi ha vacunes contra la malaltia que avui en dia és una plaga que resta lluny d'estar controlada, ans al contrari, segueix augmentant i amenaçant més països. De 1990 a 1997 el nombre de persones infectades per la sida va augmentar més del doble, passant de menys de 15 milions a més de 33 milions. Dels 36 milions d'infectats l'any 2000, més del 70% es troben a l'Àfrica subsahariana: a Botswana el 36% de la població està infectada; a Swazilàndia, Zimbabwe i Lesotho, el 25%; a Zàmbia, Sud-àfrica i Namíbia, el 20%. Segons un estudi de la CIA, es preveu que el 2010 entre Índia, Xina i Rússia arribin als 70 milions de persones infectades, i que l'Àfrica subsahariana arribi als 35 milions d'infectats. Per a aquest mateix any es preveu que l'Índia serà el país amb més persones infectades pel VIH, entre 20 i 25 milions, cosa que representarà un 2,4% de la seva població.

Aquesta epidèmia s'està estenent ràpidament per altres indrets, com l'Europa de l'Est. El 95% de les 16.000 persones que s'infecten cada dia viu en països en desenvolupament. La sida ha esdevingut la malaltia dels pobres i està fent baixar la seva esperança de vida. Per al 2010 s'espera que aquesta baixi en 17 anys, cosa que representaria un retorn als nivells de la dècada dels 60, la qual cosa farà que augmenti la desestabilització de les societats (un nombre més gran de vídues i orfes), el declivi i pèr-

dues de productivitat, etc. Darrerament s'observa que alguns governs, com el de Sud-àfrica, han posat en marxa polítiques sanitàries que preveuen que les persones afectades puguin accedir als medicaments de forma gratuïta o a baix cost, amb la finalitat d'allargar la vida de les persones afectades (4,2 milions) i evitar les transmissions del virus a través del fetus. El problema amb què es troben els malalts i els governs és el de l'enfrontament entre mercat i salut. Els pobres, que són la majoria de la població infectada, no poden comprar els medicament essencials. Als EUA o a la UE un tractament costa entre 10.000 i 15.000 dòlars anuals (entre 1.600.000 i 2.500.000 ptes.). Les persones no poden pagar-se aquests tractaments i molts estats no poden finançar aquesta despesa.

D'altra banda, el subministrament dels medicaments requereix unes infraestructures sanitàries que molts països no tenen i en altres han estat desmantellades per guerres, afers corruptes i polítiques de reestructuració. Malgrat tot, països com Brasil han dut a terme programes sanitaris, amb la qual cosa els laboratoris han pogut produir els medicaments més barats, encara que han estat objecte d'una denúncia a l'OMC per part dels EUA.

A la UE, quan un ciutadà no pot pagar-se un tractament, com el de la sida, és el sistema públic de salut qui l'hi financia, però als països pobres que manquen de suficients recursos cada dia s'infecten més persones (un 95% dels 36 milions d'infectats no reben tractament). La prevenció passa per la informació i l'educació de la població, mentre que el tractament passa per l'accés als medicaments per part de tots els infectats.

Els acords TRIPS (acords sobre els aspectes dels drets de propietat intel·lectual relacionats amb el comerç) de l'OMC imposen normes sobre patents, que en el cas de la indústria farmacèutica exigeixen patents de 20 anys sobre els processos i els productes, la qual cosa representa que no es poden fabricar genèrics sense la llicència i el pagament d'un cànon a l'empresa farmacèutica. El 1997 el govern de Sud-àfrica va aprovar una llei de medicaments que aprovava la utilització de genèrics contra la sida i la reacció de les companyies farmacèutiques (les 37 principals) va ser la d'oposar-se, pressionant el govern sud-africà perquè retirés la llei, pressionant els seus governs d'EUA i de la UE perquè no donessin suport a aquesta iniciativa i la demandessin davant l'OMC. La

publicitat adversa, la pressió de les ONG sobre les multinacionals i els governs van forçar les companyies farmacèutiques a retirar la demanda; mentrestant, una companyia farmacèutica índia, CIPLA, ha arribat a un acord amb ONG per distribuir als països africans els medicaments per 350 dòlars l'any per pacient.

Dades d'interès:

- a Es preveu que al voltant de 1.500 milions de persones no visquin més de 60 anys.
- b El 90% dels medicaments comercialitzats l'any 2000 es van vendre en els països industrialitzats.
- c Les malalties de l'opulència com el càncer, la diabetis i les malalties coronaries han augmentat la passada dècada.
- d Els quatre tipus de medicaments més venuts en el món i que representen un 16% de les vendes globals actuaven contra l'acidesa, l'obesitat i la hipertensió.
- e Més de 880 milions de persones no tenen accés a serveis sanitaris.
- f Més de 2.600 milions de persones no tenen accés a un sanejament bàsic.
- g Uns 840 milions de persones estan mal alimentades.

El sistema públic de salut es troba amenaçat, quan no deteriorat, en els països més rics i col·lapsat en els països més pobres. Sense passos urgents (sobre preus i normativa de l'OMC sobre propietat intel·lectual) i mesures estructurals pactats entre tots els actors la situació serà irreversible. Que hi hagi governs corruptes o quasi inexistents en les zones vulnerables no és una excusa per limitar l'esforç. La manca d'un sistema global de salut hauria de generar una crítica sostinguda i una demanda racional perquè tots siguem ciutadans i no només persones dividides en víctimes o consumidors.

DEMOCRÀCIA I EROSIÓ DE L'ESTAT NACIÓ

Els estats estan perdent poder o influència tant en l'àmbit extern com en l'intern. En l'àmbit extern estan cedint parcel·les de control enfront de

certs actors i activitats sorgits del procés globalitzador en aspectes com: el medi ambient, tecnologies de la informació, comerç, etc. En l'àmbit intern, s'està produint un sorgiment o ressorgiment de solidaritats identitàries, culturals o religioses que posen en qüestió la identitat oficial nacional dels estats.

Aquests actors i activitats estan provocant un profund impacte desterritorialitzador amb efectes incerts, però que estan generant una visió de la vida cada cop més universal i menys lligada a pautes dels estats nacionals. Aquesta transferència d'identitats està resultant fonamental en l'erosió dels estats nació.

La norma era que l'Estat sempre havia intervingut en l'economia fixant els límits territorials del mercat, garantint el valor de la moneda, regulant el comerç, normatitzant els moviments de capital, les relacions laborals, etc. El paper de l'Estat era equilibrar el mercat amb equitat social (universalització de l'ensenyament, la sanitat, la protecció social, l'atur, etc.). Actualment, el paper de l'Estat en una economia global grinyola. Els estats no tenen els mitjans per oposar-se als mercats perquè ja no controlen els canvis i fluxos de diners, la informació, etc. En canvi sí que s'ocupen de la formació dels ciutadans o l'ordre públic interior, dues tasques imprescindibles per a l'economia.

Els estats estan cedint posicions en el terreny econòmic davant la internacionalització de la producció, el comerç i les finances. En aquest àmbit les polítiques econòmiques nacionals tenen poca eficàcia a causa del poder d'organismes internacionals com: l'OMC, el BM, el FMI, el Banc Central Europeu, etc., que són organismes al servei dels interessos econòmics mundials i que controlen les economies nacionals i que han estat instruments eficaços per a la potenciació de la globalització econòmica. Aquestes institucions representen un gran dèficit democràtic en el seu funcionament i en la presa de decisions.

En l'àmbit polític, la globalització està representant una pèrdua molt significativa de sobirania per part dels estats. Una part d'aquesta pèrdua és deguda a l'augment de tractats internacionals. Els estats estan perdent eficàcia en reduir-se el seu espai d'actuació, per la qual cosa resulten incapacitats per resoldre els grans problemes que es plantegen ja a escala mundial, com els mediambientals, les xarxes il·legals, el manteniment de l'Estat de benestar, etc. De tot això se'n deriva una manca important

de control, per la qual cosa el vot, com a únic instrument de participació ciutadana, va perdent significació.

Actualment s'ha produït un desajustament entre l'ordre polític oficial assentat en l'Estat i un emergent ordre mundial tendent a crear i consolidar noves estructures polítiques d'àmbit mundial o transnacional.

D'altra banda, la globalització està fent que les relacions internacionals no siguin exclusives dels estats, sinó que comencen a prendre protagonisme altres actors com les entitats, institucions u organitzacions (governamentals, no governamentals, transnacionals, privades, mercantils...). S'està passant d'una rígida i hermètica estatalització de les relacions internacionals a una segmentació tant territorial com funcional, per la qual cosa s'ha de dur a terme una readaptació del dret internacional, abandonant la idea del dret internacional com el dret exclusiu entre estats.

En el terreny polític s'està obrint una escletxa entre la idea d'un Estat sobirà i la realitat d'un món multipolar amb la qual es produeix una creixent transnacionalització dels processos de decisió política, la qual cosa afecta la sobirania estatal. L'Estat és un actor més (no l'únic) per negociar i resoldre diferències polítiques, la qual cosa porta que perdi poder com a garant de «l'interès general».

EL TREBALL

La globalització, amb tots els canvis que ha suposat, ha provocat la divisió dels treballadors en dues categories: els treballadors que saben utilitzar les TIC i adaptar-se als canvis que aquestes imposen, i que són els que generen la part més important del valor afegit dels processos productius, i els que fan tasques menys significatives i són més prescindibles a escala individual.

Aquesta divisió comporta un augment en les diferències salarials. Els treballadors que saben utilitzar les TIC són més imprescindibles i és aquest fet, juntament amb la fidelitat que han de mostrar, el que facilita que els seus salaris siguin més elevats respecte de l'altre tipus de treballadors menys qualificats tecnològicament. A més, la temporalitat contractual i l'atur estan esdevenint problemes crònics dels països més

desenvolupats i afecten els treballadors menys qualificats. Aquests problemes afecten el vessant cultural de la societat, en el sentit que afecten l'autoestima de les persones i dificulten la seva projecció laboral, professional, econòmica, personal i familiar, a més de les conseqüències de tipus social, com la inseguretat ciutadana (delinqüència, drogues, etc.) que poden ocasionar.

En l'actualitat, la competència internacional per a llocs de treball de baixa qualificació és molt limitada, mentre que les pràctiques empresarials i fenòmens com la immigració poden suposar, en el futur, una competència inesperada.

Referent al fenomen de la immigració, observem que hi ha estrangers que accepten o bé feines sense qualificació que la població nativa no vol fer, o bé feines professionals per a les quals certs segments d'aquesta població nativa no estan preparats.

En aquest àmbit competitiu cal denunciar l'abús que moltes empreses multinacionals realitzen amb l'explotació del treball infantil, que en ser delictiva en molts països és perseguida i penalitzada. El fet que en altres països no es persegueixi ni es controli permet a les empreses disposar d'una mà d'obra baratíssima, amb la qual no es pot competir a escala mundial. L'única manera de fer-lo desaparèixer és amb la pressió i la denúncia internacionals.

La participació de menors en el mercat de treball és de l'11,3% a escala mundial, cosa que significa que més d'un infant de cada deu treballa. Aquestes són dades oficials de la OIT. Cal preguntar-se quin és el veritable treball infantil tenint en compte la seva no oficialitat. Segons les dades oficials, a Malí i a Burundi la meitat dels infants entre 10 i 15 anys treballen, mentre que a Europa i als EUA el percentatge de participació és nul. A Bolívia, l'any 2000, el 54% de la població més gran de 64 anys treballava, la mitjana africana era del 40% i la mundial, del 18%.

La globalització també ha atomitzat els interessos dels treballadors, perquè s'han superposat dualitats a molts nivells: entre ocupats i aturats, entre treballadors temporals i permanents, entre treballadors a temps complet i a temps parcial, entre homes i dones, entre treballadors nadius i immigrants, entre legals i submergits, etc. El resultat ha estat l'afebliment del poder dels treballadors a l'hora de reclamar llur participació en la riquesa que els increments de la productivitat genera.

A més, els treballadors tenen horaris diferents i treballen des de casa, amb la qual cosa es perd el contacte físic entre ells i l'organització sindical efectiva esdevé quasi impossible.

A escala internacional encara és més difícil l'organització perquè les empreses multinacionals converteixen els treballadors de determinats sectors i de diferents països en competidors.

L'atomització dels interessos dels treballadors ha tingut una conseqüència quantitativa: la pèrdua de rendes per part dels assalariats a favor dels beneficis empresarials i de les retribucions dels directius. Per exemple, el poder adquisitiu d'un treballador nord-americà sense estudis universitaris ha disminuït més d'un 30% en els últims 20 anys, mentre que un empleat amb estudis universitaris a dures penes l'ha mantingut.

Els resultats palpables de la globalització en el món del treball han estat, doncs, una cronificació de l'atur i un avenç de la precarietat laboral i social als països industrialitzats. En els subdesenvolupats l'atur ha provocat la lluita per la subsistència diària per a la major part de la població amb el suport del treball infantil en condicions de misèria.

8. A LA RECERCA DE PROPOSTES D'ACTUACIÓ

Com a resposta a la globalització econòmica cal plantejar una governabilitat mundial que permeti, per exemple, regular els guanys i redistribuir el capital entre els qui participen dels processos productius, com la classe treballadora.

Aquesta governabilitat de la globalització s'ha de basar en una mundialització més justa mitjançant regulacions que preservin i garanteixin la diversitat cultural com a riquesa de la humanitat.

Els objectius que la humanitat s'ha de proposar i perseguir si és que vol governar la globalització i no ser governada per ella són els següents:

PROPOSTES DE TIPUS GENERAL

1 Reforçar i democratitzar els organismes econòmics internacionals (FMI, BM, OMC...) a fi que puguin governar la globalització financera i econòmica, tot fent-la ecològicament sostenible i lluitant contra l'exclusió, la pobresa i la desigualtat que avui està generant. No es tracta de crear noves estructures sinó de dotar de sentit les existents i prendre-hi part per poder garantir un desenvolupament equitatiu entre tots els pobles. Així es recuperarà parcialment la llibertat dels estats per gestionar les polítiques econòmiques i per conservar o augmentar nivells de protecció social que difonguin el benestar i la riquesa entre tots els ciutadans.

2 Fomentar les institucions internacionals de defensa dels drets humans, com el Tribunal Penal Internacional, posant fi als abusos del principi de no ingerència que en fan coartada per violar aquests drets, així com les xarxes globals il·legals i criminals.

3 Condonar l'injust deute extern dels països del Tercer Món, que ha estat prou pagat i que hipoteca de manera inhumana els seus habitants.

La condonació suposaria poder tancar etapes anteriors i poder obrir-ne una de nova aprofitant l'ocasió perquè els recursos alliberats acabessin revertint en benefici de tota la població i especialment dels més pobres.

4 Fomentar petites i mitjanes empreses mitjançant crèdits a micro-empreses, cooperatives, etc. Aquestes empreses creen més llocs de treball que la gran empresa, estan més directament implicades en el benestar de les comunitats en què s'insereixen i no destrueixen tant fàcilment els valors autèntics que les cultures locals contenen.

5 Establir un impost sobre les transaccions financeres inspirat en la Taxa Tobin per controlar el moviment de capitals i a la vegada combatre els paradisos fiscals i rebutjar el secret bancari.

La taxa Tobin reuneix dues característiques bàsiques: la seva aplicació global i la seva aplicabilitat sobre els mercats financers i especulatiu, que és el principal element a regular si es vol redistribuir la riquesa. Suposa l'entrada d'un impost (l'u per mil) aplicat sobre els capitals financers que es mouen a escala mundial, i es planteja com a instrument de lluita contra les desigualtats i a favor de l'educació, la salut pública, la seguretat alimentària i el desenvolupament sostenible.

6 Fomentar la sobirania alimentària dels pobles i protegir l'agricultura autòctona i de les petites explotacions. La sobirania alimentària consisteix en el dret dels pobles a definir la seva pròpia política agrària i alimentària, la qual cosa passa per: donar prioritat a una producció alimentària sana, de qualitat i apropiada per al mercat intern, preus remuneradors per als camperols productors, regulació de la producció per al mercat intern, control dels processos d'industrialització agrícola i retirada de les subvencions directes i indirectes a les exportacions dels països productors i, en els països desenvolupats, no posar traves a la importació de productes agrícoles provinents de països productors.

7 Introduir la responsabilitat social de les empreses per mitjà de clàusules socials. Són condicions incloses en els tractats comercials amb l'objectiu de fomentar el respecte dels drets laborals mitjançant un sistema de beneficis i/o sancions. La clàusula social estableix una connexió entre les normes laborals i el comerç internacional. Ofereix a un país la legitimació per impedir la importació de béns produïts per un altre que violi les normes internacionals predeterminades. L'objectiu és el de la

millora de les condicions laborals, en cap cas s'ha d'utilitzar amb finalitat proteccionista.

8 Crear una xarxa sindical eficaç a escala transnacional per elaborar estratègies i dur-les a terme conjuntament. Aquesta unió pot contrarestar millor l'abusi poder internacional de les grans corporacions empresarials.

PROPOSTES DE TIPUS INDIVIDUAL

1 Treballar per posar la persona al centre de les preocupacions i al primer lloc de l'ordre del dia de totes les reunions: el benestar i la humanització de les persones i especialment de les més pobres ha de ser l'objectiu prioritari en tota presa de decisions.

2 Participar en els moviments socials i ONG que fomentin una consciència ètica universal. Aprofitar l'emergència d'aquests grups per lluitar pel reconeixement efectiu de la ciutadania i dels seus drets en tots els àmbits del planeta.

3 Reforçar les institucions i els agents socialitzadors com les famílies, les escoles i les ONG per poder orientar les persones en la transmissió de valors.

4 Practicar el consum conscient i responsable amb la compra de productes de comerç just, que exigeix la no explotació laboral infantil, la igualtat de remuneració entre la dona i l'home, que els productors cobrin un sou digne, que no s'abusi dels recursos naturals de manera que posin en perill l'ecosistema i que els canals de comercialització dels productes siguin mínims i equitatius en el repartiment d'uns guanys basats en una política de preus justos.

5 Participar en els fons d'inversions ètics per discriminar les empreses que inverteixen en activitats il·legals o destructives. La banca ètica, per exemple, es basa en uns beneficis que garanteixen la solvència però, a més, formen part d'uns fons d'inversió ètica, és a dir, inversió social en sectors amb dificultats per entrar en la banca oficial i en projectes de desenvolupament de l'economia social.

6 Establir una cultura del diàleg entre actors polítics i actors socials respecte a problemes que tenen un abast mundial. Participar en les institucions socials potenciant aquest diàleg per poder consensuar, de la

millor manera possible, les necessitats i expectatives de la població i dels pobles, exigint als governants la seva submissió a aquestes necessitats.

Finalment s'exposen els objectius de la Declaració del Mil·lenni per poder contrastar les intencions dels dirigents i governants quan es reuneixen en cimeres per deliberar i per establir línies d'actuació. És una mostra que són realistes quant a la problemàtica existent en el nostre món, però la ciutadania constata que a l'hora de la veritat no passen de ser declaracions d'intencions que després s'obliden en la posada en pràctica de les polítiques econòmiques socials d'àmbit estatal o supraestatal. Es tracta d'una reafirmació de la pèrdua del poder real de què disposen els nostres governants davant la globalització econòmica?

OBJECTIUS DE LA DECLARACIÓ DEL MIL·LENNI A FAVOR DEL DESENVOLUPAMENT I L'ERADICACIÓ DE LA POBRESA

Els caps d'Estat i Govern reunits en l'Assemblea de les Nacions Unides, entre altres molts objectius, es van fixar objectius de desenvolupament i eradicació de la pobresa per a l'any 2015, objectius concrets, quantificats i susceptibles de seguiment:

- Reduir a la meitat la proporció de persones del món que viuen amb menys d'1 \$ al dia.
- Reduir a la meitat la proporció de persones en el món que pateixen gana.
- Reduir a la meitat la proporció de persones en el món que no tenen accés a l'aigua potable.
- Aconseguir assistència universal de tots els nens a l'ensenyament primari.
- Aconseguir la igualtat de gènere en l'accés a l'educació.
- Reduir la mortalitat materna en tres quartes parts.
- Reduir la mortalitat dels nens menors de cinc anys en dues tercers parts.
- Detenir i començar a reduir la propagació de la sida, el paludisme i altres malalties importants.

A continuació, es reproduïxen els **cartells** que formen l'exposició itinerant «Per una globalització més justa», elaborada per Justícia i Pau el març de 2003 dins la campanya que duu el mateix nom. Aquest quadern complementa el contingut de la mostra.

GLOBALITZACIÓ

Globalització significa que tots depenem els uns dels altres. Les distàncies importen poc perquè el que succeeix en un lloc pot tenir conseqüències mundials. Malgrat tot, la globalització del capital, les finances i el comerç és la que s'ha desenvolupat més, de manera que podem considerar-la com un fenomen bàsicament econòmic.

Com a fenomen econòmic té la característica de trobar-se lligat a les tecnologies de la informació i les comunicacions (TIC) que s'estan introduint acceleradament en les formes de producció i de vida de molta gent, sobretot als països industrialitzats.

1997

- 1.260 milions de telespectadors
- 690 milions d'abonats al telèfon
- 200 milions d'ordinadors

2003

- Per cada tramesa postal hi ha 10 correus electrònics
- Internet ha aconseguit 50 milions de clients en 5 anys. Als ordinadors aquesta xifra de clients els va costar 16 anys i, a la televisió, 13 anys

La globalització comporta canvis en tots els ordres humans, canvis que suposen contínues adaptacions dels éssers humans a les seves exigències, i n'ha convertit en un nou factor de discriminació i marginació social:

QUI NO S'ADAPTA QUEDA EXCLOS.

La globalització comporta riscos importants i també oportunitats. S'ha dut a terme un creixement econòmic d'àmbit planetari que no afecta uniformement tots els habitants del planeta, ja que les desigualtats han augmentat i continuen augmentant.

EL COMERÇ ENTRE PAÏSOS RICS

L'amenaça d'invasió de productes de països menys desenvolupats com a conseqüència de la globalització no és certa. Es tracta d'una excusa per adoptar polítiques i mesures que afavoreixen els interessos dels poders econòmics.

TOTAL D'IMPORTACIONS DE PRODUCTES MANUFACTURATS DELS PAÏSOS DE L'OCDE

**IMPORTACIONS PROCEDENTS
DE PAÏSOS EN VIES
DE DESENVOLUPAMENT:
1,2% DEL PIN
DELS PAÏSOS DE L'OCDE**

**70% DEL TOTAL
DE COMPRES I VENDES**

LES TIC AUGMENTEN LES DESIGUALTATS

L'accés a Internet separa les persones amb formació de les analfabetes, els homes de les dones, els rics dels pobres, els joves dels vells, els habitants de la ciutat dels del camp.

Un 70% de treballadors d'EUA utilitzen intensivament les TIC

EL 50% DE LA POBLACIÓ MUNDIAL MAI HA FET UNA TRUCADA TELEFÒNICA

2009 2010

2007 2008

2005 2006

2003 2004

La compra d'un ordinador a un europeu mitjà li costa el salari d'un mes

A UN BENGALÍ MITJÀ LI COSTA EL SALARI DE VUIT ANYS

Les dones representen el ~~38%~~ dels usuaris d'Internet als EUA, el **25%** al Brasil, el **17%** al Japó, el **16%** a Rússia, el **7%** a la Xina i el **4%** als estats àrabs

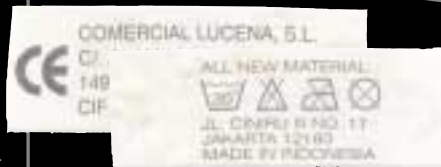

DESLOCALITZACIÓ DE LES EMPRESES

Actualment per a les empreses és molt més fàcil realitzar una deslocalització del total o d'una part de la producció cap als països que ofereixen millors avantatges productius, amb costos salarials més baixos, menys impostos, àmplies infraestructures, etc.

En general, solen ser empreses que requereixen mà d'obra poc qualificada, per la qual cosa són intensives en mà d'obra, i molt contaminants.

L'abaratiment del cost del transport i de les comunicacions afavoreix la deslocalització empresarial, i aquesta té cada cop un cost menor per a les empreses.

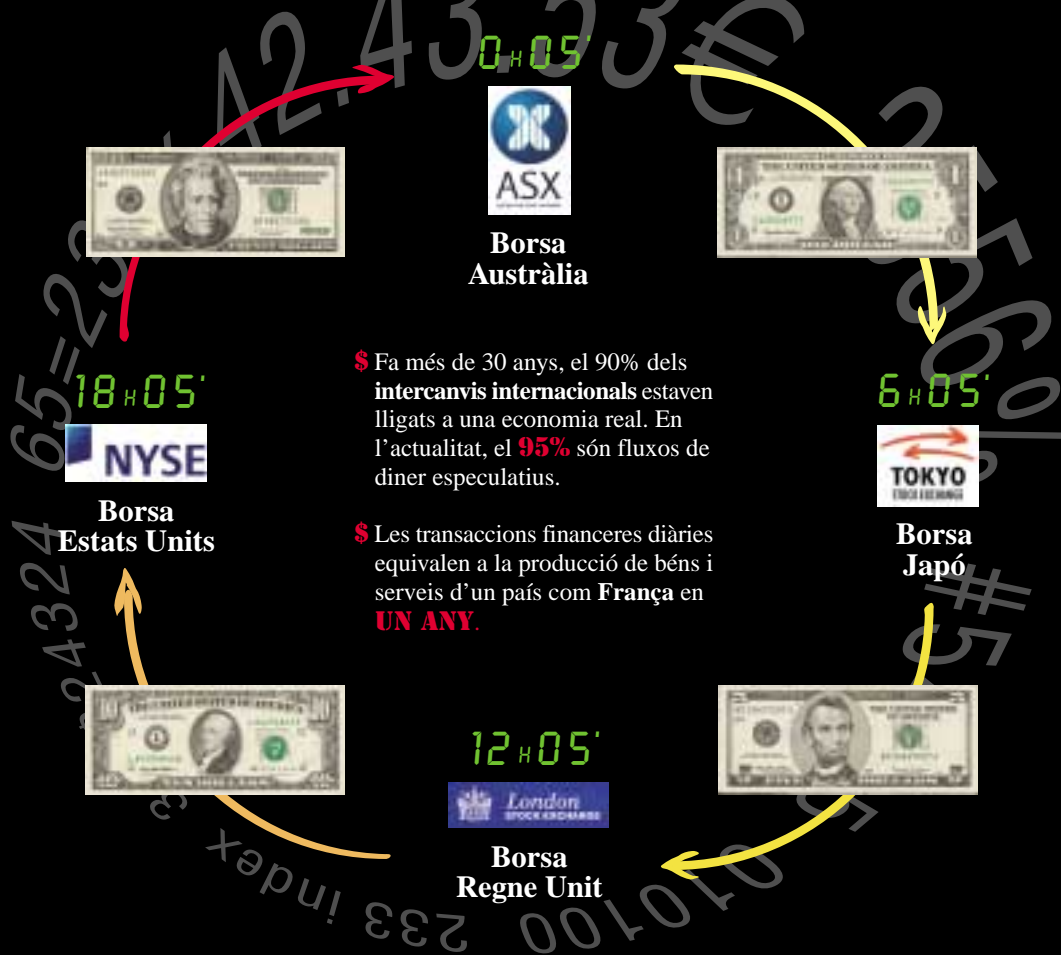
Malgrat tot, la inversió directa estrangera (IDE) s'ha concentrat en els països més desenvolupats. Només el 6% de la producció de les empreses multinacionals, motors d'aquests fluxos, es realitza fora d'aquesta zona. En canvi, l'amenaça de deslocalització serveix com a excusa per empitjorar la situació laboral dels treballadors en el països d'origen de les empreses.

ELS MOVIMENTS SENSE CONTROL DEL CAPITAL FINANCER

El procés de liberalització financera significa que els estats no intervien per a res, deixant llibertat de moviment als fluxos financers. Si no es fa així, qualsevol intenció o pràctica d'intervenció provoca inseguretat i pànic als inversors, amb la qual cosa els capitals fugen del país.

LES BORSES DEL MÓN ESTAN CONECTADES LES 24 HORES DEL DIA

S'ACCENTUEN LES DESIGUALTATS ENTRE ELS MARGINATS I ELS GRUPS DE PODER

Mes de 80 països del món tenen rendes per càpita inferiors a les de fa una dècada o més, mentre que en 40 països han anat creixent, sobretot des de 1990. Les rendes per càpita de l'Àfrica subsahariana són inferiors a les de 1970.

ELS ACTIUS DE LES TRES PERSONES MÉS RIQUES DEL MÓN SUPEREN EL PIB CONJUNT DELS 62 PAÏSOS MENYS DESENVOLUPATS

Bill Gates

Warren E Buffett

Karl Albrecht

DIFERÈNCIES DE RENDA

**20% PAÏSOS
MÉS POBRES**

**20% PAÏSOS
MÉS RICS**

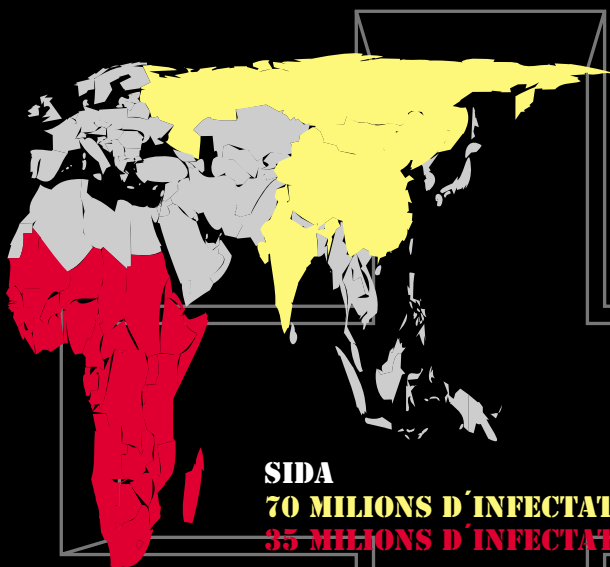

- brunei
- bahames
- maurici
- turkmenistan
- senegal
- haití
- madagascar
- albània
- papua nueva guinea
- moçambic
- malta
- macedònia
- namíbia
- cambojia
- congo
- geòrgia
- guinea
- zàmbia
- barbados
- nicaragua
- mali
- benín
- burkina faso
- armènia
- ruanda
- níger
- laos
- malauí
- fiji
- suazilàndia
- txad
- kiruzistan
- moldavia
- guinea equatorial
- togo
- tadjikistan
- mongòlia
- rep. centroafricana
- lesotho
- marítania
- belize
- surinam
- antigua i barbuda
- saint lucia
- guyana
- buríndi
- seychelles
- maldives
- cap verd
- jíbuti
- eritrea
- sierra leone
- chutan
- grenada
- gàmbia
- domínica
- st. vincent i les grenadines
- salomó
- samoa
- vanuatu
- comores
- guine bissau

EMPIITJORAMENT DE LA SALUT I DE L'ALIMENTACIÓ

La sida ha esdevingut la malaltia dels pobres i està fent baixar l'esperança de vida. En nou països d'Àfrica es preveu una pèrdua de 17 anys en l'esperança de vida per al 2010, cosa que representa un retorn als nivells de la dècada dels 60. En el món, uns 800 milions de persones passen gana.

Més de 2.600 milions de persones no tenen accés a un sanejament bàsic.

**EL 20% DE LA POBLACIÓ MÉS POBRA
PATEIX DE DESNUTRICIÓ**

**EL 20% DE LA POBLACIÓ MÉS RICA
PATEIX D'OBESITAT**

DEGRADACIÓ GLOBAL DEL MEDI AMBIENT

La majoria dels afectats del canvi climàtic, desertització, riuades, pertanyen a la població més pobra dels països en vies de desenvolupament. Tot i que els més pobres s'emporten la part més dura, són els rics els que llencen més CO₂, generen més residus i exerceixen més pressió sobre la natura.

EMISSIONS DE CO₂ > ESCALFAMENT DEL PLANETA > CANVI CLIMÀTIC > PUJADA DEL NIVELL DEL MAR

EUA

19,9 tones de CO₂ per càpita
(22,5% del total en el món)

BANGLA DESH

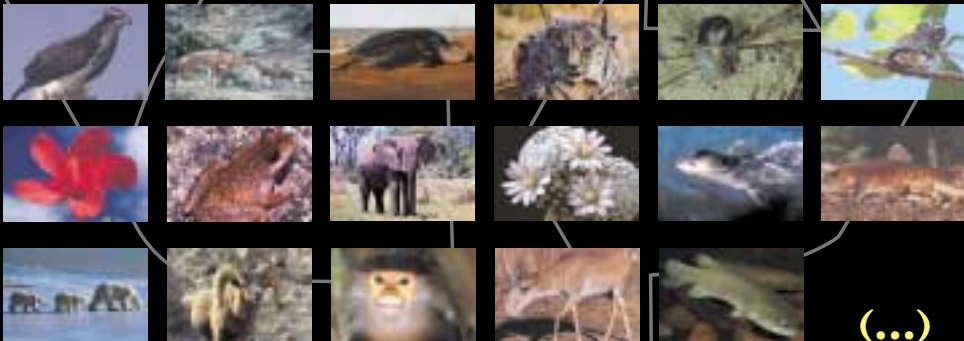
0,2 tones de CO₂ per càpita
(0,1% del total en el món)

La pujada del nivell del mar
d'un metre pot provocar una
disminució del **17%**
del territori

Dades de 1998. Font PNUD 2002

La pèrdua de biodiversitat, és a dir, l'extinció d'espècies, és un problema urgent. Es calcula que desapareixen 5.000 espècies l'any, cosa que representa un ritme d'extinció **10.000 VEGADES** el ritme natural d'extinció.

ESPÈCIES EN PERILL

L'EROSIÓ DE L'ESTAT NACIÓ

El paper de l'Estat era equilibrar el mercat amb equitat social (universalització de l'ensenyament, la sanitat, protecció social, atur...). Actualment, els estats no tenen els mitjans per oposar-se als mercats, ja no controlen els canvis i fluxos de diners.

QUI GOVERNA?

Il·lustració basada en original de Klaus Staack

- § S'ha produït un desajustament entre l'ordre polític oficial assentat en l'Estat i un emergent ordre mundial tendent a crear i consolidar noves estructures polítiques d'àmbit mundial o transnacional.
- § Les polítiques econòmiques nacionals tenen poca eficàcia a causa del poder d'organismes internacionals com: l'OMC, el BM, el FMI, el Banc Central Europeu, etc., que són organismes al servei dels interessos econòmics mundials.
- § L'Estat és un actor més (no l'únic) per negociar i resoldre diferències polítiques, la qual cosa porta que deixi de ser el garant de "interès general".

PITJORS CONDICIONS PER ALS TREBALLADORS

La globalització ha atomitzat els interessos dels treballadors assalariats, convertint-los en competidors i afeblint el seu poder de negociació. S'ha produït una pèrdua de rendes per part dels treballadors assalariats en favor dels beneficis empresarials.

A Mali i a Burundi la
MEITAT dels nens entre
10 i 15 ANYS treballen

Un treballador nord americà sense
estudis universitaris **HA PERDUT**
PROP DEL 30% DEL SEU PODER
ADQUISITIU en els últims 20 anys

PROPOSTES GENERALES

1. Reforçar i democratitzar els organismes econòmics internacionals (FMI, BM, OMC...).
2. Fomentar les institucions internacionals de defensa dels drets humans.
3. Condonar l'injust deute extern dels països del Tercer Món, que ha estat prou pagat.
4. Fomentar petites i mitjanes empreses mitjançant crèdits a microempreses.
5. Reformar l'actual OMC, impeding els avenços en la liberalització econòmica.
6. Aplicar l'anomenada Taxa Tobin del 0,1% sobre les transaccions financeres.
7. Protegir l'agricultura autòctona i de les petites explotacions.
8. Fomentar la sobirania alimentària dels pobles.

PROPOSTES INDIVIDUALS

1. Treballar per posar la persona al centre de les preocupacions.
2. Participar en els moviments socials i ONG que fomentin una consciència ètica universal.
3. Reforçar les institucions i els agents socialitzadors com les famílies, les escoles i les ONG.
4. Practicar el consum conscient amb la compra de productes de comerç just.
5. Participar en els fons d'inversions ètics per discriminar les empreses que inverteixen en activitats il·legals o destructives.
6. Establir una cultura del diàleg entre actors polítics i actors socials respecte a problemes que tenen un abast mundial.